

ΤΕ/ΕΚ/064

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΔΙΜΗΝΙΑΝ

ΥΠΟ

ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ Α'

(ΜΑΡΤΙΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1907)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΔ. Ν. ΜΟΥΜΟΥΡΗ. Πρόλογος.

Δ. Γ. ΔΑΜΨΑ. «Ὁ Διδακτικὸς διάλογος».

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ. «Τὸ χαϊνὸν τραῦμα».

Γνωμοδότησις Νομικοῦ Συμβούλου. — Κίνησις τοῦ Συνδέσμου. — Συνεδρίαί, δηλώσεις κλπ.

«Ὁ ἀνοίγων ἐν σχολεῖον κλείει μίαν φυλακὴν»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ «ΚΡΑΤΟΣ»

Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συνδέσμου

1. Ἀλ. Ν. Μουμούρης,	Πρόεδρος
2. Βασ. Βογιᾶς,	Ἀντιπρόεδρος
3. Κ. Οικονομίδης,	Γεν. Γραμματεὺς
4. Ἰω. Φιλιππίδης,	Σύμβουλος
5. Θ. Μπακόπουλος,	»
6. Ε. Ἀβραμέας,	»
7. Γ. Καλαρᾶς,	»
8. Π. Λαμπρόπουλος,	»
9. Δ. Νικολαΐδης	»

Ἡ ἐπιτροπεία τοῦ Περιοδικοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κ. κ.

1. Ἀλ. Μουμούρη	Προέδρου
2. Ἰ. Φιλιππίδου	Συμβούλου
3. Θ. Μπακοπούλου	»
4. Γ. Ἀνδρουλλιδάκι	Τακτικοῦ μέλους
5. Δ. Ἰωάννου	»
6. Κ. Μερτζιάτου	»
7. Ἰ. Μιχαηλίδου	»

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΔΙΜΗΝΙΑΝ

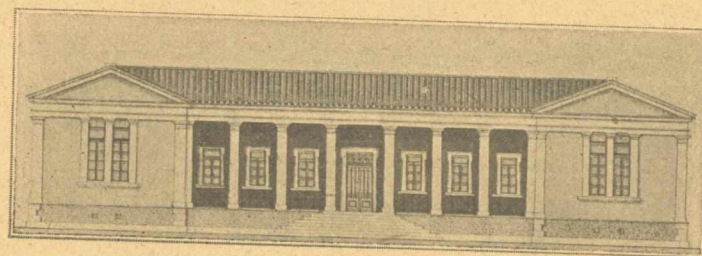
ΥΠΟ

ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄

(ΜΑΡΤΙΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1907)

«Ὁ ἀνοίγων ἐν σχολεῖον κλείει μίαν φυλακὴν»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ «ΚΡΑΤΟΥΣ»

1—Ὀδὸς Σοφοκλέους—1

1907

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΜΕ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀνά χειρας περιοδικοῦ ἐκπληροῦται τὸ ὄνειρον παντὸς δημοδιδασκάλου πρὸς ἀπόκτησιν ἰδίου ὀργάνου ἐξυπηρετοῦντος γενικώτερον τὰ συμφέροντα τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ συζητοῦντος καὶ ἀναλύοντος ἐπιστημονικώτερον πᾶν θέμα ἀναγόμενον εἰς αὐτήν.

Τὸ «Δημοτικὸν Σχολεῖον» παρὰ πάσας τὰς συμφυεῖς πρὸς τὴν ἀρχὴν οἰουδήποτε ἔργου δυσχερείας δύναται νὰ καυχῆθῃ ὅτι ἐξησφάλισε τὴν συνεργασίαν πολυτίμων συνεργατῶν, ὅπερ θὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸ εἰς τὴν κρίσιν τῶν διεπόντων τὰ τῆς Πολιτείας καὶ θὰ τὸ καταστήσῃ σύμβουλον ἀσφαλῆ τῶν ἐγκυπτόντων εἰς τὴν μελέτην τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὰ θεμέλια τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς εὐημερίας τῶν Ἐθνῶν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν παρέλκει ἂν εἴπωμεν ἐνταῦθα ὅτι θὰ εἶνε ἀτελές, ἐὰν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «Δημοτικοῦ Σχολείου» δὲν μετάσχωσι καὶ οἱ ἐγγύτερον ἀντιλαμβανόμενοι τὰς ἑλλείψεις, τὰς ἀτελείας καὶ τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας τοῦ κλάδου ἡμῶν συνάδελφοι.

Τῆς εὐκαιρίας δὲ τυχούσης, καθήκον ἔχομεν νὰ ὑποδείξωμεν τὴν συγκρότησιν δημοδιδασκαλικῶν Συλλόγων καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις, εἰς τὸς ὁποίας δὲν ὑπάρχουσι

τοιούτοι, οὐ μόνον διότι ἡ δύναμις πάσης κοινωνικῆς τάξεως ἔγκειται ἐν τῇ ἐνώσει αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὑπαρξίς τοιούτων συλλόγων ἀπεδείχθη ἐκ τῆς πείρας τοῦ προσφάτου παρελθόντος ἐπωφελεσιτάτη διὰ τὰς πεφωτισμένας γνώμας, τὰς ὁποίας ἐξήνεγκον περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὰς συσκέψεις αὐτῶν.

ΑΔ. Ν. ΜΟΥΜΟΥΡΗΣ

Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλ. Δημοδιδασκάλων

Ο ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΑΥΤΟΥ¹

Ἡ φύσις τοῦ διδακτικοῦ διαλόγου. Ἀπλή παρατήρησις τῶν κατὰ τὸν διδακτικὸν διάλογον γινομένων καταδεικνύει ὡς οὐσιῶδες αὐτοῦ γνώρισμα τοῦτο, ὅτι δηλ. κατ' αὐτὸν ὅτε διδάσκαλος καὶ οἱ μαθηταί, ἐκεῖνος μὲν ἐρωτῶν, οὗτοι δ' ἀποκρινόμενοι, μετέχουσιν ἐξ ἴσου τοῦ ἔργου τῆς διδασκαλίας. Τοῦ γνώρισματος τούτου στεροῦνται προφανῶς πάντα τὰ εἶδη τοῦ διδακτικοῦ μονολόγου, ἢ τε διήγησις καὶ ἡ περιγραφή καὶ ἡ δεῖξις καὶ ἡ ὑπόδειξις καὶ ἡ ἐρμηνεία, καθόσον κατὰ ταύτας κυρίως

¹ Πρβ. C. Scholz, kurze Anleitung zur Fragebildung, Breslau, 1852, Weiskönig, die Frage im Unterrichte, ἐν τῷ περιοδ. Pädagogium, ἔκδ. ἐπὶ F. Dittes, Leipzig καὶ Wien, 10, τεῦχ. 5, Thilo. Frage und Antwort ἐν τῇ Encyclopädie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens τῶν Schmid καὶ Schrader, ἔκδ. 2, Leipzig (1876-87), τόμ. 2, σελ. 533, T. Ziller, Materialien zur speziellen Pädagogik, ἔκδ. 3. ἐπὶ M. Bergner, Dresden 1886, σελ. 249, 256, A. Reinstein, Die Frage im Unterricht, ἔκδ. 4, Leipzig, 1886, F. Dörpfeld, Denken und gedächtnis, ἔκδ. 7, gütersloh, 1901, σελ. 24 κ. ἐπ., O. Foltz, die Frage als Bildungsmittel, ἐν τῷ περιοδικῷ Pädagog. Blätter τοῦ Kehr, 1881' σελ. 265 κ. ἐπ., τοῦ αὐτοῦ Frage im Unterricht, ἐν Encyclop. Handbuch der Pädagogik τοῦ W. Rein, Langensalza, ἔκδ. 2, 1904, τόμ. 2. σ. 953 κ. ἐπ., τοῦ αὐτοῦ darstellender Unterricht, αὐτόθι τόμ. 1. σ. 982, κ. ἐπ., καὶ ἐν τοῖς Pädagog. Studien, 1887, τεῦχ. 3, Jmme, die Fragesätze nach psychologischen Gesichtspunkten eingeteilt und erläutert, ἐν τοῖς προγράμ. τοῦ Γυμνασίου τῆς Cleve τοῦ 1879 καὶ 1881, K. Just, über die Form des Unterrichtes, ἐν τῷ

ἐνεργὸς εἶνε μόνον ὁ διδάσκαλος, ἐν ᾧ οἱ μαθηταὶ μανθάνουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον παθητικῶς. Ἀκριβέστερον δὲ μάλιστα ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῷ διαλόγῳ ὁ μᾶλλον ἐνεργὸς εἶνε ὁ μαθητής. Διότι, ἂν μέλλῃ ὁ διάλογος νὰ μὴ εἶνε ὀνόματι μόνον τοιοῦτος, πράγματι δὲ μονόλογος, ἐπάναγκες εἶνε κατὰ τοῦτον αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ νὰ ἐξευρίσκωσι καὶ νὰ παρουσιάσωσι τὸ ὑποκείμενον αὐτοῦ, τοῦ διδασκάλου περιοριζομένου εἰς τὸ τυπικὸν ἔργον τῆς ἀπλῆς καθοδηγήσεως τῶν μαθητῶν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς εὐρέσεως. Τοιοῦτον λοιπὸν κύριον γνώρισμα ἔχων ὁ διδακτικὸς διάλογος δύναται εἰκότως νὰ ὀρισθῇ ὡς **ἡ μορφή τῆς ἐνεργοῦ μετοχῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας.**

Τὰ ὑποκείμενα καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ διδακτικοῦ διαλόγου. Ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ διαλόγου ἐξάγεται, ὅτι οὗτος δύναται νὰ ἔχη καὶ ἔχει ποικιλίαν ὑποκειμένων, ἄρα καὶ σκοπῶν. Ὑποκείμενον αὐτοῦ δύναται νὰ εἶνε πᾶν εἶδος διδακτέας ὕλης, ἀρκεῖ μόνον νὰ δύναται οἱ μαθηταὶ νὰ εἴπωσι τι περὶ αὐτῆς, προσήκοντως ἐρωτώμενοι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Ἐφ' ἑτέρου ὁ διάλογος

περιόδ. Jahrbuch des Vereins für wissenschaftl. Pädagogik, τόμ. 15, σελ. 129 κ. ἐπ., Regener, Grundzüge einer allgemeinen Methodenlehre des Unterrichtes, Gera, 1893, § XIX, E. Linde, der darstellende Unterricht, Leipzig, 1899, Gørth, die Lehrkunst, ἔκδ. 2, Leipzig καὶ Berlin, 1891, O. Willmann, Didaktik als Bildungslehre, ἔκδ. 2, Braunschweig, 1895, τόμ. 2, § 85, A. Matthias, praktische Pädagogik, München, 1895, σ. 72 κ. ἐπ., H. Schiller, Handbuch der praktischen Pädagogik, ἔκδ. 3, Leipzig, 1894, σ. 277 κ. ἐπ., W. Ostermann καὶ L. Wegener, Lehrbuch der Pädagogik, ἔκδ. 9, Oldenburg, 1898, τόμ. 1, σελ. 232 κ. ἐπ., Conrad, über Wesen und Wert des darstellenden und entwickelnden Unterrichtes, ἐν τῷ περιοδ. Bündner Semin.—Blatt, 1897, ἀρ. 1 καὶ 2, 1899, ἀρ. 1 καὶ 2, Lehmsick, Wesen, Bedingungen und Gefahren des entwickelnd—darstellenden Unterrichtes, ἀντίθετι 1900 ἀρ. 1 καὶ 2, F. Leutz, Lehrbuch der Erziehung und des Unterrichtes, ἔκδ. 4, Karlsruhe, 1901, τόμ. 2, σελ. 66 κ. ἐπ., K. Heilmann, Handbuch der Pädagogik, ἔκδ. 4, Leipzig, 1901, τ. 1, σελ. 166 κ. ἐπ., W. Münch, Geist des Lehramtes, ἔκδ. 2, Berlin, 1905, σ. 373 κ. ἐπ., 391 κ. ἐπ.

δύναται νὰ ἐπιδιώκῃ πάντα σκοπὸν, ὃν ἡ διδασκαλία ἐπιζητεῖ νὰ πληρώσῃ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ὕλης ἐκείνης. Ἀκριβέστερα νῦν τῶν πραγμάτων ἐξέτασις διδάσκει ἡμᾶς τὰ ἐξῆς περὶ τῶν ὑποκειμένων καὶ τῶν σκοπῶν τοῦ διδακτικοῦ διαλόγου.

Ὑποκείμενον αὐτοῦ δύναται νὰ ἔχη πρῶτον ὁ μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητῶν διάλογος τὸ ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων προσκτητέον **νέον συγκεκριμένον ὕλικόν**, οἰονδήποτε τὴν φύσιν καὶ ἂν ἢ τοῦτο. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἣτις παρουσιάζεται κατὰ τὸ διδακτικὸν στάδιον **τῆς προσφόρας ἢ προσκτῆσεως τοῦ νέου**¹, σκοπὸς τοῦ διαλόγου εἶνε ὁ παρὰ τοῖς μαθηταῖς σχηματισμὸς **σαφῶν ἐποπτειῶν** τῆς ὕλης ταύτης καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς ἐξέγερσις **τῶν συναισθημάτων**, αἵτινα δύναται νὰ προκληθῶσι διὰ τῶν ἐποπτειῶν ἐκείνων. Ὁ αὐτὸς σκοπὸς δύναται βεβαίως νὰ πληρωθῇ καὶ διὰ τινος τῶν μονολογικῶν τῆς διδασκαλίας μορφῶν, ὅτι δ' ὅμως διὰ τούτων δὲν δύναται νὰ

¹ Πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τοῦ κεφαλαίου τούτου ἂς ἐνθυμηθῇ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ἡ διδασκαλία, ἀκολουθοῦσα τὴν πορείαν, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ὁσάκις μανθάνῃ νέον τι μόνον, ἄνευ ξένης ἐπικουρίας, ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ πάσης νέας μεθοδικῆς ἐνότητος ἀρχεται μὲν διὰ σαφοῦς ὀηλώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, διέρχεται δ' εἰς τὰ ἀκόλουθα στάδια :

α') τὸ τῆς προπαρασκευῆς, καθ' ἣν αὐτὴ ὁμοιωμένη ἀπὸ τοῦ σκοποῦ προσπαθεῖ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ νέου διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἀναγωγῆς παλαιῶν, συγγενῶν πρὸς τὸ νέον τοῦτο παραστάσεων,

β') τὸ τῆς προσκτῆσεως τοῦ νέου, καθ' ἣν ἡ διδασκαλία ἐπιχειρεῖ νὰ καταστήσῃ κτῆμα τῶν μαθητῶν αὐτενεργούντων πρῶτον μὲν τὸ νέον συγκεκριμένον ὕλικόν (κυρίως πρόσκτῆσις). εἶτα δὲ τὸ βαθύτερον τούτου περιεχόμενον (βαθυτέρα ἐπεξεργασία),

γ') τὸ τῆς συγκρίσεως, καθ' ἣν αὐτὴ ἀγει τοὺς μαθητὰς, ὅπως συγκρίνωσι τὰ βαθύτερα στοιχεῖα τοῦ προσκτηθέντος νέου ὕλικου πρὸς ἄλληλα ἢ καὶ ἄλλα παλαιότερα ὁμοειδῆ καὶ ἐξέυρωσι τὰ κοινὰ αὐτῶν γνωρίσματα,

δ') τὸ τῆς συλλήψεως, καθ' ἣν αὐτὴ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς, ὅπως αὐτενεργούντες συνενώσωσι, συλλάβωσι τὰ εὐρεθέντα κοινὰ γνωρίσματα εἰς μίαν ἔννοιαν καὶ

ε') τὸ τῆς ἐφαρμογῆς, καθ' ἣν ἡ διδασκαλία ἀσκεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν αὐτενεργὸν ἐφαρμογὴν τῶν μεμαθημένων.

πληρωθῆ οὕτως, ὡς διὰ τοῦ διαλόγου, τοῦτο θὰ ἴδωμεν ἀμέσως ἐν τοῖς κατωτέρω.

Ἐποκειμένον τοῦ διαλόγου δύναται νὰ ᾧσι δεύτερον τὰ ἐν τῷ οὕτω μεταδοθέντι συγκεκριμένῳ ὑλικῷ περιεχόμενα καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσκτητέα **νέα γενικὰ καὶ ἀφηρημένα στοιχεῖα**, οἷα εἶνε γενικαὶ ἔννοιαι, κανόνες, νόμοι, γενικαὶ ἠθικαί, θρησκευτικαί, ἱστορικαί, γεωγραφικαί, βιολογικαὶ κ.τ.λ. ἀλήθειαι. Ὁ τοιοῦτον ὑποκείμενον ἔχων διάλογος, οὕτινος χρῆσις δύναται νὰ γίνῃ ἐν τοῖς διδακτικοῖς σταδίοις **τῆς συγκρίσεως καὶ τῆς συλλήψεως**, σκοπὸν ἔχει τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρόσκτησιν τοῦ τοιοῦτου γενικοῦ καὶ ἀφηρημένου ὑλικοῦ. Βεβαίως καὶ τὸ τοιοῦτον ὑλικὸν δύναται νὰ μεταδοθῆ ἑτοῖμον εἰς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ἤτοι διὰ δογματικοῦ μονολόγου τοῦ τελευταίου τούτου. Ἄν ὅμως ληφθῆ ὑπ' ὄψει, τοῦτο μὲν ὅτι πᾶν ἀφηρημένον τότε μόνον πραγματικῶς προσλαμβάνεται ὑπὸ τινος, ὅταν ἐξάγῃται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐκ πολλῶν ὁμοειδῶν συγκεκριμένων καὶ δὴ διὰ συγκρίσεως αὐτῶν καὶ συλλήψεως τῶν κοινῶν αὐτῶν γνωρισμάτων εἰς μίαν ἔννοιαν, τοῦτο δ' ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ἐργασίαι δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῶσιν ὑπὸ τῶν μικρῶν μαθητῶν μόνων ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τοῦ διδασκάλου, βεβαίως συνάγεται, ὅτι καὶ τὸ ἀφηρημένον ὑλικὸν τῆς διδασκαλίας δὲν δύναται νὰ προσληφθῆ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἄλλως ἢ διὰ καταλλήλου διαλόγου, ἐν ᾧ ὁ διδάσκαλος θὰ ὀδηγῆ τούτους κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς συγκρίσεως τῶν ὁμοειδῶν συγκεκριμένων καὶ τῆς συνενώσεως τῶν κοινῶν αὐτῶν γνωρισμάτων εἰς μίαν ἔννοιαν.

Ἄλλ' ὁ διάλογος δύναται νὰ ἔχῃ ὑποκείμενον καὶ **παλαιὸν καὶ γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς συγκεκριμένον ἢ καὶ ἀφηρημένον ὑλικόν**. Οὐχὶ δὲ σπανίως δίδονται εὐκαιρία εἰς τὴν διδασκαλίαν νὰ ἀσχολῆται περὶ τοιοῦτον ὑλικόν. Πρώτη τοιαύτη εὐκαιρία δίδεται εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ διδακτικὸν στάδιον **τῆς προπαρασκευῆς**. Τὸ στάδιον τοῦτο, προτασσόμενον τοῦ σταδίου αὐτῆς τῆς τοῦ νέου προσκτήσεως, ἔργον ἔχει, ὡς ἤδη τὸ ὄνομα αὐτοῦ δεικνύει, νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀφομοίωσιν, τὴν κατανόησιν τοῦ νέου διὰ τῆς

εἰς αὐτὴν προκλήσεως παλαιῶν καὶ γνωστῶν τοῖς μαθηταῖς παραστάσεων καὶ ἐννοιῶν συγγενῶν πρὸς τὸ νέον καὶ διὰ τοῦτο συντελουσῶν εἰς τὴν πρόσληψιν αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτο δηλαδή ἡ διδασκαλία ἐρευνᾷ, ἂν οἱ μαθηταὶ κέκτηνται παλαιὰς παραστάσεις καταλλήλους πρὸς ἀφομοίωσιν τοῦ νέου, φροντίζει δὲ περὶ τῆς εἰς τὴν συνείδησιν τῶν παιδῶν ἀναγωγῆς αὐτῶν. Αἱ ἐργασίαι ὅμως αὗται προδήλως δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῶσιν ἄλλως ἢ διὰ διαλόγου, δι' ἐρωτήσεων τοῦ διδασκάλου καὶ ἀποκρίσεων τῶν μαθητῶν. Οὕτω λοιπὸν ὁ διάλογος ἔχων ὑποκείμενον αὐτοῦ παλαιὸν καὶ γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς ὑλικὸν δύναται νὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὑλικοῦ τούτου καὶ τὴν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν ἔξαρσιν ἐκείνων ἐκ τῶν στοιχείων αὐτοῦ, ὅσα συμβάλλονται πρὸς κατανόησιν τοῦ ἐκάστοτε προσενεχθησομένου νέου. — Ἄλλη εὐκαιρία ἀσχολίας περὶ γνωστὸν ὑλικὸν δίδεται εἰς τὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν δευτέραν βαθμίδα τοῦ σταδίου τῆς προσκτήσεως τοῦ νέου συγκεκριμένου ὑλικοῦ, ἤτοι κατὰ τὴν βαθμίδα **τῆς βαθυτέρας ἐπεξεργασίας** αὐτοῦ. Ἡ βαθμὶς αὕτη ἔργον ἔχει τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατανόησιν τοῦ βαθυτέρου περιεχομένου τοῦ ἄρτι προσκτηθέντος, διὰ τοῦτο δὲ γνωστοῦ τούτοις ὄντος συγκεκριμένου ὑλικοῦ. Τὸ βαθυτέρον τοῦτο περιεχόμενον δύναται βεβαίως νὰ μεταδοθῆ εἰς τοὺς μαθητὰς ἑτοῖμον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπὸ τινος κατανόησις τοῦ βαθυτέρου περιεχομένου ὕλης τινὸς ἀποβαίνει σχεδὸν ἀδύνατος ἄνευ τῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐξευρέσεως αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐξεύρεσις αὕτη δὲν δύναται νὰ κατορθωθῆ ὑπὸ τῶν μαθητῶν μόνων ἄνευ καταλλήλου ἐπικουρίας τοῦ διδασκάλου, βεβαίως καὶ τὸ βαθυτέρον περιεχόμενον τοῦ ἐκάστοτε μεταδιδόμενου συγκεκριμένου ὑλικοῦ δὲν δύναται νὰ προσλαμβάνηται ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἄλλως ἢ διὰ διαλόγου μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ διδασκάλου. Ἐχων λοιπὸν ὁ διάλογος ὡς ὑποκείμενον αὐτοῦ γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς ὑλικὸν δύναται νὰ ἔχῃ δευτέρον ὡς σκοπὸν τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξεύρεσιν τοῦ βαθυτέρου περιεχομένου αὐτοῦ. — Ἐτέρα εὐκαιρία ἀσχολίας περὶ γνωστὸν ὑλικὸν παρέχεται εἰς τὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν διδακτικὴν ἐργασίαν **τῆς συνδέσεως**. Ἡ ἐργασία αὕτη, ὡς ἤδη τὸ ὄνομα αὐτῆς δηλοῖ, προτί-

θεται τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν σύνδεσιν τῶν κυρίων καὶ οὐσιωδῶν σημείων τοῦ προσκτηθέντος συγκεκριμένου ὕλικου, γιγνομένην ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μαθητῶν στερεωτέρας ἐντυπώσεως τοῦ ὕλικου τούτου. Περιορίζεται δ' ἡ διδασκαλία εἰς τὴν ἀπλὴν σύνδεσιν τῶν κυρίων σημείων τοῦ μεταδοθέντος συγκεκριμένου ὕλικου, ὁσάκις διὰ τινὰ λόγον ἀδυνατῆ νὰ προβῆ εἰς τὴν βαθυτέραν ἐπεξεργασίαν τούτου καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ἀφηρημένων στοιχείων. Καὶ ἡ ἐργασία νῦν αὕτη, ὡς ἡ τῆς βαθυτέρας ἐπεξεργασίας καὶ ἡ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἀφηρημένου, δὲν δύναται νὰ γένηται ἄλλως ἢ διὰ διαλόγου καὶ δὴ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, δι' οὓς καὶ αἱ ἐργασίαι ἐκείναι. Ὁ διάλογος λοιπόν, ἐργαζόμενος ἐπὶ γνωστοῦ τοῖς μαθηταῖς ὕλικου, δύναται νὰ ἔχη σκοπὸν καὶ τοῦτο, τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν σύνδεσιν τῶν κυρίων καὶ οὐσιωδῶν στοιχείων τοῦ ὕλικου τούτου ἐπὶ τῷ τέλει τῆς στερεωτέρας ἐν τῇ τούτων μνήμῃ ἐντυπώσεως αὐτοῦ. — Ἄλλὰ περὶ γνωστὸν ὕλικὸν ἀσχολεῖται ἡ διδασκαλία καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς πορείας αὐτῆς, τὸ **τῆς ἐφαρμογῆς ἢ ἀσκήσεως**. Τὸ στάδιον τοῦτο ἔργον ἔχει τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐφαρμογὴν τῶν κτηθεισῶν συγκεκριμένων τε καὶ ἀφηρημένων γνώσεων. Φανερόν νῦν εἶνε, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἀδυνατοῦσι μόνοι νὰ ἐφαρμόζωσι τὰς γνώσεις αὐτῶν, ὅτι ἄρα καὶ ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἐργασία δὲν δύναται νὰ κατορθωθῆ ἄλλως ἢ διὰ διαλόγου. Ὄθεν οὗτος ἀσχολούμενος περὶ γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς ὕλικὸν σκοπὸν αὐτοῦ δύναται νὰ ἔχη καὶ τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐφαρμογὴν τοῦ ὕλικου τούτου. — Τέλος περὶ γνωστὸν ὕλικὸν διατρίβει ἡ διδασκαλία, καὶ ὁσάκις ἐπιχειρῆ νὰ ἐξελέγξῃ τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατοχὴν τοιοῦτου ὕλικου ἢτοι ἄλλως **νὰ ἐξετάσῃ** αὐτοὺς εἰς τοῦτο, καὶ ὁσάκις δι' οἰονδήποτε λόγον προκαλῆ **ἐπανάληψιν** τοιαύτης ὕλης ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἄλλ' ἀμφότεραι αἱ ἐργασίαι αὗται, ἢ τε ἐξέτασις καὶ ἡ ἐπανάληψις, δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῶσιν ἄλλως ἢ διὰ διαλόγου. Διατρίβων κατὰ ταῦτα ὁ διάλογος περὶ γνωστήν τοῖς μαθηταῖς ὕλην δύναται νὰ ἔχη ὡς σκοποὺς καὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν ἐν τῇ ὕλῃ ταύτῃ καὶ τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς ὑπ' ἐκείνων.

Συγκεφαλαιοῦντες νῦν τὰ εἰρημένα εὐρίσκομεν, ὅτι ὁ διάλογος δύναται νὰ ἔχη καὶ ἔχει :

Ἐποκείμενα μὲν αὐτοῦ :

- 1) νέον συγκεκριμένον ὕλικὸν οἰασδήποτε φύσεως,
- 2) νέον ἀφηρημένον ὕλικὸν καὶ
- 3) παλαιὸν καὶ γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς ὕλικὸν, συγκεκριμένον τε καὶ ἀφηρημένον.

Σκοποὺς δὲ τούσδε :

1) τὴν ἀνάλυσιν τοῦ παραστατικοῦ κύκλου τῶν παιδῶν καὶ τὴν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν ἔξαρσιν ἐκείνων ἐκ τῶν στοιχείων αὐτοῦ, ὅσα συμβάλλονται πρὸς τὴν κατανόησιν τοῦ ἐκάστοτε μεταδοθησομένου νέου,

2) τὸν παρὰ τοῖς μαθηταῖς σχηματισμὸν σαφῶν ἐξωτερικῶν τε καὶ ἐσωτερικῶν ἐποπειῶν οἰονδήποτε νέου συγκεκριμένου ὕλικου καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐξέγερσιν τῶν διὰ τῶν ἐποπειῶν τούτων δυναμένων νὰ προκληθῶσι συναισθημάτων,

3) τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξεύρεσιν καὶ πρόσκτησιν τοῦ βαθυτέρου περιεχομένου τοῦ ὕλικου τούτου,

4) τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρόσκτησιν τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ὕλικῷ ἐνυπαρχόντων γενικῶν καὶ ἀφηρημένων στοιχείων,

5) τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν σύνδεσιν καὶ πρόσκτησιν τῶν κυρίων σημείων τοῦ αὐτοῦ ὕλικου,

6) τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐφαρμογὴν τῆς προσκτηθείσης συγκεκριμένης καὶ ἀφηρημένης ὕλης,

7) τὴν ἐξελέγξιν τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατοχῆς τῶν μεταδοθεισῶν γνώσεων καὶ

8) τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐπανάληψιν τῆς ἀπαξ προσκτηθείσης ὕλης.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ διδακτικοῦ διαλόγου. Ὁ διδακτικὸς διάλογος, ὡς ἤδη ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν σκοπῶν αὐτοῦ ἐξάγεται, κέκτηται μεγίστην σπουδαιότητα.

Ὁ πρῶτος λόγος τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ εἶνε προδήλως ἡ **πολυμέγεια τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένων σκοπῶν**. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πλεονεκτεῖ πασῶν τῶν μονολογικῶν μορ-

φῶν, καθόσον, ἐνῶ πᾶσαι αὐταί ἕνα σχεδὸν μόνον δύνανται νὰ ἔχουσι διδακτικὸν σκοπὸν, ἤτοι τὸν παρὰ τοῖς μαθηταῖς σχηματισμὸν σαφῶν ἐποπτεῶν τῆς ἐκάστοτε αὐτοῖς προσφερομένης νέας συγκεκριμένης ὕλης καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐξέγερσιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς ἐποπτείας ταύτας συναισθημάτων, μόνος ὁ διάλογος δύναται νὰ ἔχη καὶ νὰ πληροῖ καὶ ἐτέρους σκοποὺς, οὓς δὴ καὶ εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Ὁ δεῦτερος λόγος τῆς σπουδαιότητος τοῦ διαλόγου συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι δηλαδὴ οὗτος ἐξεγείρει ἐν μεγίστῳ βαθμῷ τὴν **παραγωγικὴν ἢ ἀναπαραγωγικὴν** τῆς ψυχῆς τῶν μαθητῶν ἐνέργειαν ἢτοι ἄλλως προκαλεῖ ἰσχυρὰν **τὴν αὐτενέργειαν** αὐτῶν. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης πλεονεκτεῖ σφόδρα ὁ διάλογος τῶν μονολογικῶν μορφῶν, καθόσον αὐταί θέτουσιν εἰς κίνησιν μόνον τὴν **δεκτικὴν** τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν. Εἶνε δ' ὡς γνωστὸν ἡ αὐτενέργεια εἰς τῶν ὄρων τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς πρόκλησιν **τοῦ διαφέροντος** τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τῶν διδασκομένων, ἄρα πρὸς πλήρωσιν **τοῦ προδεχεστέρου τῆς διδασκαλίας ὀκοποῦ**. Διότι προφανῶς, ὅ τις κτᾶται τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ νοητικῇ ἐργασίᾳ, τοῦτο μόνον καὶ ἐκτιμᾷ, ὑπὲρ τούτου καὶ μόνου ἐξεγείρεται ἀμέριστον τὸ διαφέρον αὐτοῦ.

Ἄλλ' ὁ διάλογος ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα καὶ διὰ τοῦτο, διότι δηλ. ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διδακτικὴν μορφήν ἐξαναγκάζει τὸν διδάσκαλον νὰ ἐρευνᾷ ἀκριβῶς, βαθέως καὶ πολυμερῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, νὰ διασαφῇ ἑαυτῷ τελείως πᾶν στοιχεῖον τούτου, **νὰ καθιστᾷ οὕτως ἀσφαλές ἑαυτοῦ κτῆμα τὴν διδακτέαν ὕλην**. Ἄλλ' ἡ βαθεῖα καὶ τελεία κατοχὴ τῆς ὕλης ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἶνε ἀπαραίτητος ὄρος πρὸς **ἐπιτυχῆ ἀφομοίωσιν** ταύτης ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἥτις πάλιν εἶνε ὁ ἕτερος παρὰ τὴν αὐτενέργειαν ἀπαραίτητος ὄρος τῆς προκλήσεως τοῦ διαφέροντος τῶν μαθητῶν.

Ἐτερος λόγος τῆς σπουδαιότητος τοῦ διαλόγου εἶνε οὗτος, ὅτι δηλαδή, ὅσον οὐδεμία ἄλλη διδακτικὴ μορφή, ἐξαναγκάζει οὗτος τὸν διδάσκαλον νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ γνωρίζῃ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας καὶ τὰς πνευματικὰς δεξιότητας, καθόλου δὲ τὴν ἀτομικὴν

τητα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ **νὰ προσαρμόζη τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ πρὸς ταύτας**. Ἄλλ' ἡ πρὸς τὴν ἀντιληπτικὴν τῶν μαθητῶν βαθμίδα καὶ καθόλου τὴν ἀτομικότητα αὐτῶν προσαρμογὴ τῆς διδασκαλίας εἶνε ἕτερος ἀναγκαῖος ὄρος πρὸς ἐπιτυχῆ ἀφομοίωσιν τῆς διδακτέας ὕλης ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

Ἄλλος λόγος τῆς σπουδαιότητος τοῦ διαλόγου εἶνε οὗτος, ὅτι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διδακτικὴν μορφήν προφυλάσσει οὗτος τὸν διδάσκαλον ἀπὸ πάσης ἀπάτης περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καθιστᾷ δ' εἰς αὐτὸν δυνατὴν τὴν τὴν γνῶσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων, ἄρα καὶ τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ διευκολύνει **τὴν περαιτέρω προσαρμογὴν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ πρὸς τὴν βαθμίδα τῆς ἀντιλήψεως τῶν μαθητῶν**. Τίνα νῦν διδακτικὴν σημασίαν κέκτηται ἡ τελευταία αὕτη, εἶπομεν πρὸ μικροῦ.

Ὁ διάλογος εἶτα εἶνε σπουδαῖος καὶ διὰ τοῦτο, διότι δηλ., ὅσον οὐδεμία ἄλλη διδακτικὴ μορφή, ἐξαναγκάζει πάντας τοὺς μαθητὰς εἰς προσοχὴν, ἐξεγείρει καὶ συγκρατεῖ ταύτην ἐντεταμένην, ἐπιτρέπει δ' εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν ἐξέλεξιν τῆς παρὰ τοῖς μαθηταῖς ὑπάρξεως αὐτῆς. Ὁ διδάσκαλος κατ' αὐτὸν εὐρισκόμενος ἐν διαρκεῖ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὸν μαθητὴν δύναται ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ ἐξελέγχη, ἂν οὗτος προσέχη ἑκάστη ἀπάντησις τοῦ μαθητοῦ εἶνε εἰς ἔλεγχος τῆς προσοχῆς αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ **προσοχὴ τῶν μαθητῶν** οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐκδήλωσις τοῦ πρὸς τὴν γιγνομένην διδακτικὴν ἐργασίαν διαφέροντος αὐτῶν, ὅπερ πάλιν κατὰ τὰ εἰρημένα εἶνε ὁ προσεχέστερος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.

Ἐτερος τέλος λόγος τῆς σπουδαιότητος τοῦ διαλόγου εἶνε οὗτος, ὅτι δηλ. δι' αὐτοῦ **συντελεῖται ἐπιτυχέστερον αὐτὴ ἢ ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρόσκτησις τῆς διδακτέας ὕλης**. Τὸ κύριον τούτου αἴτιον εἶνε προφανῶς τοῦτο, ὅτι ὁ διάλογος ἐξεγείρει τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τῆς διδακτέας ὕλης, ὅπερ κατὰ τὰ εἰρημένα κατορθοῖ, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς αὐτενεργὸν πρόσκτησιν αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι φροντίζει περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπιτυχοῦς ἀφομοιώσεως ταύτης, ἥτις πάλιν ἐπιτιγχνάεται ὑπ' αὐτοῦ τὸ μὲν διὰ τῆς προσαρμογῆς τῆς διδα-

σκαλίας εἰς τὴν ἀντιληπτικὴν βαθμίδα τῶν μαθητῶν, τὸ δὲ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τελείας κατοχῆς τῆς ὕλης. Πρὸς τῷ κυρίῳ δ' ὅμως τούτῳ αἰτίῳ ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα εἰδικώτερα, ἅτινα ὡσαύτως συντελοῦσιν εἰς τὴν κατὰ τὸν διάλογον ἐπιτυχεστέραν ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρόσκτησιν τῆς διδακτέας ὕλης. Τὸ πρῶτον τούτων εἶνε ὅτι ὁ διάλογος προκαλεῖ **τὸν εὐκολώτερον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν σχηματισμόν, τὴν σαφέστεραν ἐν αὐτῇ ἐμφάνισιν καὶ τὴν στερεωτέραν ἐν ταύτῃ ἐντύπωσιν τῶν ἐκάστοτε μεταδιδουμένων παραστάσεων.** Διατὶ νῦν τοῦτο γίνεται, ἐννοοῦμεν εὐκόλως, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸ ἔργον τοῦ πρώτου ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ διαλόγου, ἧτοι τῆς ἐρωτήσεως. Ἡ ἐρώτησις ὡς γνωστὸν εἶνε κρίσις ἀτελής· ἐν ταύτῃ δῆλα δὴ ἐν μόνον μέρος ὅλου συμπλέγματος παραστάσεων ῥητῶς ὀνομάζεται, ἢ ἢ τοῦ ὑποκειμένου ἢ ἢ τοῦ κατηγορουμένου παραστάσεις, τὸ δ' ἄλλο πρόκειται νὰ εὐρεθῇ ἢ ἀμφοτέραι μὲν αἱ παραστάσεις αὐταὶ ῥητῶς ὀνομάζονται, πρόκειται δὲ νὰ εὐρεθῇ ἀκριβέστερός τις προσδιορισμὸς μιᾶς τῶν δύο τούτων παραστάσεων. Ὅτι δῆποτε νῦν ἐκ τούτων καὶ ἂν συμβαίῃ, πάντοτε ἔργον τῆς ἐρωτήσεως εἶνε, νὰ δεικνύῃ οἷον διὰ τοῦ δακτύλου εἰς τὸν ἐρωτώμενον ὄρισμένον τι χάσμα ἐνυπάρχον ἐν συμπλέγματι παραστάσεων, νὰ στρέφῃ οὕτω τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ χάσμα τοῦτο καὶ νὰ ζητῇ παρὰ τούτου ἀποκλειστικῶς τὴν πλήρωσιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οὕτω ἢ προσοχὴ τοῦ ἀποκριθησομένου θὰ στρέφῃται ἀμέριστος καὶ ζωηρὰ πρὸς τὸ ὑποδεικνυόμενον χάσμα, διὰ τοῦτο καὶ ἢ τὸ χάσμα τοῦτο πληροῦσα παράστασις θὰ σχηματίζεται εὐκολώτερον ἐν τῇ συνειδήσει ἐκείνου. Ἐπειδὴ δὲ σχηματισθεῖσα θὰ πληροῖ μόνῃ τὴν συνείδησιν, θὰ ἐμφανίζεται προδήλως ἐν αὐτῇ καὶ μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἰσχύος, ἄρα καὶ μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς σαφηνείας· φανερόν τέλος εἶνε, ὅτι, ὡς ἐνέχουσα πᾶσαν τὴν δυνατὴν σαφηνειαν, θὰ ἐντυπῶται ὡς οἷόν τε σαφέστερον ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἀποκριναμένου.— Τὸ δεύτερον νῦν αἴτιον, δι' ὃ ὁ διάλογος συμβάλλεται εἰς τὴν ἐπιτυχεστέραν πρόσκτησιν τῆς διδακτέας ὕλης ὑπὸ τῶν μαθητῶν, συνίσταται εἰς τοῦτο, **ὅτι δηλαδὴ δι' αὐτοῦ ἐξεγείρονται παρὰ τούτοις ζωηρότερα τὰ**

διὰ τῆς ὕλης ταύτης δυνάμενα νὰ προκληθῶσι συναισθήματα. Δὲν εἶνε δ' ἡμῖν δυσχερὲς νὰ εὐρωμεν τὴν αἰτίαν τούτου. Ὁ διάλογος, ὡς ἐρρήθη, ἀναγκάζει τοὺς μαθητὰς νὰ εὐρίσκωσι μόνον τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς ἀπασχολούσης αὐτοὺς ὕλης, ἄρα καὶ **τὰ προσωπικά,** ἃ δὴ καὶ διαφέρουσιν ἡμᾶς ἐνταῦθα. Ἄλλ' ἢ ὑπ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν εὗρεσις τῶν προσωπικῶν τούτων στοιχείων κατὰ ψυχολογικὴν ἀνάγκην θὰ κατορθῶται ὑπὸ τούτων μόνον διὰ τῆς μεταθέσεως αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν τῶν προσώπων, ἅτινα τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀφορῶσι. Μετατιθέμενοι ὅμως οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν δρώντων προσώπων προδήλως θὰ πληροῦνται καὶ ὑπὸ τῶν συναισθημάτων, ἅτινα πληροῦσι τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα. Ἐτερον τέλος αἴτιον, δι' ὃ ὁ διάλογος συμβάλλεται εἰς τὴν ἐπιτυχεστέραν πρόσκτησιν τῆς διδακτέας ὕλης ὑπὸ τῶν μαθητῶν, εἶνε τοῦτο, ὅτι κατ' αὐτὸν ὁ διδάσκαλος δύναται ἀμεσώτερον καὶ ταχύτερον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ διδακτικῇ μορφῇ **νὰ λαμβάνῃ γνώσιν τῶν σφαλμάτων τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἤρῃ περὶ τῆς διορθώσεως αὐτῶν,** μὴ παρέχων οὕτως εἰς ταῦτα καιρὸν νὰ ἐντυπωθῶσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν.

Ταῦτα εἶνε τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διδακτικοῦ διαλόγου.

Ὁ ἐπιτυχῆς διδακτικὸς διάλογος. Φανερόν εἶνε, ὅτι τὰ μνημονευθέντα πλεονεκτήματα κέκτηται μόνον ὁ **ἐπιτυχῆς διάλογος.** Τοιοῦτος δὲ θὰ εἶνε ὁ διάλογος προδήλως μόνον, ὅταν αἱ τῶν μαθητῶν ἀποκρίσεις ὦσιν ὀρθαί, ὅτε δὴ καὶ θὰ πληροῦται δι' αὐτῶν ὁ ὑπὸ τοῦ διαλόγου ἐπιδιωκόμενος σκοπός.

Οἱ ὅροι τῆς ἐπιτυχίας τοῦ διαλόγου. Ὅπως νῦν ὁ διάλογος ἀποβῇ ἐπιτυχῆς, ὅπως δηλονότι αἱ ἀποκρίσεις τῶν μαθητῶν ὦσιν ὀρθαί, ἀπαραίτητον εἶνε πρὸ παντὸς νὰ ὦσιν ἐπιτυχεῖς αἱ ἐρωτήσεις τοῦ διδάσκοντος. Ἄν αἱ ἐρωτήσεις τοῦ διδασκάλου δὲν εἶνε ὀρθαί, ἐσφαλμέναι προδήλως θὰ ὦσι καὶ αἱ ἀποκρίσεις τῶν μαθητῶν, οὕτω δ' ὁ διάλογος θὰ ἀποβῇ ἀνεπιτυχῆς καὶ δὲν θὰ πληροῖ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος ἄρα ὅρος τῆς ἐπιτυχίας παντὸς διαλόγου εἶνε **ἢ ὀρθὴ ἐρώτησις τοῦ διδάσκοντος.**— Σημειωτέον νῦν, ὅτι ἢ ἀνεπιτυχῆς ἐρώτησις εἶνε ἐπιβλαβής, οὐ μόνον διότι προκαλεῖ ἐσφαλμένας ἀποκρίσεις τῶν μαθητῶν, οὕτω δὲ

καθίστησι ἀνεπιτυχή τὸν διάλογον, ἀλλὰ καὶ διότι συνοδεύεται καὶ ὑπ' ἄλλων κακῶν ἐπακολουθημάτων. Πρῶτον αὕτη διὰ τῆς προκλήσεως ἐσφαλμένων τῶν μαθητῶν τῶν ἀποκρίσεων ὑποβοηθεῖ τὴν ἐν τῇ συνειδήσει τούτων ζωηρὰν ἐντύπωσιν ἐσφαλμένων. Ἐντυπῶνται δὲ τὰ ἐσφαλμένα ζωηρῶς ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν, διότι λέγονται ἐν ὥρᾳ ἰσχυρᾶς διεγέρσεως τῆς προσοχῆς αὐτῶν, πᾶν δὲ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἡμετέραν συνείδησιν ἐν ὥρᾳ ἰσχυρᾶς διεγέρσεως τῆς προσοχῆς ἡμῶν ἐντυπῶνται ἐν ταύτῃ στερεῶς. Εἶτα ἡ ἐσφαλμένη ἐρώτησις ἐξεγείρει τοὺς μαθητὰς εἰς ἀνεπιτυχή αὐτενέργειαν, οὕτινος ἐπακολούθημα ἔσται ἡ μείωσις τῆς πεποιθήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰς πραγματικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἐν τέλει δὲ αὕτη ἡ ἀποχὴ αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἐνεργοῦ συμμετοχῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας. — Ἄλλ' ἂν ἡ ὀρθὴ ἐρώτησις εἶνε οὐσιαώδης ὅρος τῆς ἐπιτυχίας παντὸς διαλόγου, δὲν εἶνε προδήλως καὶ ὁ μόνος. Πολλάκις θὰ συμβαίῃ ἐν τῷ διαλόγῳ, εἴτε διότι δὲν πληροῦνται τελείως ὁ ὅρος οὗτος, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, νὰ μὴ ὦσιν αἱ τῶν μαθητῶν ἀποκρίσεις ὀρθαί, οὕτω δὲ νὰ μὴ πληρῶνται ὁ σκοπὸς τοῦ διαλόγου. Ἄν νῦν μέλλῃ ὁ διάλογος νὰ μὴ ἀστοχῇ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ μὴ ἀνέχηται τὰς τοιαύτας ἀποκρίσεις, καθόλου δὲ νὰ μὴ ἀφροντιστῇ τῶν ἀποκρίσεων τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ νὰ ἐξελέγξῃ ταύτας καὶ διαγιγνώσκων τὰ αἷτια τῶν ἀτυχῶν νὰ φροντίξῃ προσηκόντως περὶ τῆς μετατροπῆς αὐτῶν εἰς ὀρθάς. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς εἶνε καὶ ὁ δεύτερος ὅρος τῆς ἐπιτυχίας παντὸς διαλόγου, ἡ **προσθήκουσα** δηλαδὴ **ἐξέλεγχις τῶν ἀποκρίσεων τῶν μαθητῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ φροντισ αὐτοῦ περὶ τῆς μετατροπῆς τῶν ἀτυχῶν ἐξ αὐτῶν εἰς ὀρθάς**. Ἐξετάσωμεν νῦν χωρὶς ἐκάτερον τῶν ὀρων τούτων τῆς ἐπιτυχίας τοῦ διαλόγου.

Ἡ ὀρθὴ ἐρώτησις. Αἱ ἀπαιτήσεις αἱ ἀπενθυόμεναι εἰς ταύτην καὶ ὁ τρόπος τῆς πληρώσεως αὐτῶν. Ὁ πρῶτος κατὰ τὰ εἰρημένα ὅρος τῆς ἐπιτυχίας τοῦ διδακτικοῦ διαλόγου εἶνε ἡ ὀρθὴ ἐρώτησις τοῦ διδασκοντος. Τὸ ὀρθῶς ἐρωτᾶν εἶνε δεξιότης, ὡς τοιαύτη δὲ προδήλως ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς φύσεως. Ὡς δ' ὅμως ἐπὶ πάσης δεξιότητος δὲν ἐξαρ-

κεῖ ἡ φύσις, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέλθῃ ὡς ἐπίκουρος αὐτῆς ἡ ἄσκησις, δι' ἧς κατορθοῦται, ὥστε ἡ φύσις ὑπάρχουσα διάθεσις νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς τελειότητος, οὕτω καὶ ἡ φυσικὴ εἰς τὸ ὀρθῶς ἐρωτᾶν δεξιότης, ἂν μέλλῃ νὰ ἀποβῇ τελεία, ὀφείλει νὰ λάβῃ ὡς ἐπίκουρον τὴν ἄσκησιν. Ὅπως ὅμως ἀναγκαία εἶνε ἡ ἄσκησις εἰς τοὺς μὴ κεκτημένους τὸ χάρισμα τοῦ ὀρθῶς ἐρωτᾶν. Ἄν νῦν ἡ ἄσκησις μέλλῃ νὰ ἀποβῇ λυσιτελής, φανερόν εἶνε, ὅτι ὁ ἀσκούμενος ὀφείλει νὰ γινώσκῃ καλῶς τὰς ἀπαιτήσεις, ἃς ὀφείλει νὰ πληροῖ πᾶσα ἐρώτησις, ἂν μέλλῃ νὰ ᾖ ὀρθή, ἵνα ἐφαρμοζῇ ἐν τῇ ἀσκήσει αὐτοῦ τὰ ὑπὸ τῆς γνώσεως ἐκείνης ὑπαγορευόμενα. Τούτου οὕτω ἔχοντος δὲν εἶνε ἄσκοπον νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐνταῦθα τὴν ὑποτύπωσιν τῶν ἀπαιτήσεων τούτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς πληρώσεως αὐτῶν.

(Ἀκολουθεῖ)

Δ. Ι. ΔΑΜΥΑΣ

ΤΟ ΧΑΙΝΟΝ ΤΡΑΥΜΑ

Ἐσοκόπον διὰ ψυχολογικῆς πραγματείας νὰ ἐγκαινίσω τὴν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο συνεργασίαν μου. Ἄλλ' ἡ κατάστασις, εἰς ἣν περιῆλθεν ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ τελευταίου νόμου ἡ δημοτικὴ παιδευσις, ἡ κατάργησις τῶν σχολείων, ὁ ὑποβιβασμὸς τῶν ἄλλων, ὁ κατὰ τῶν δημοδιδασκάλων διωγμὸς, ἡ θριαμβευτικὴ πανταχοῦ ἐγκατάστασις γραμματιστῶν, ἐξεγείρουσιν ἰσχυρὸν ἀπελπισμοῦ συναίσθημα, ἀνάμικτον ἐξ ὀδύνης καὶ ἀγανακτήσεως. Ἄλλ' ὅταν ἡ ψυχὴ ἀλλῆ σφοδρῶς, δὲν δύναται νὰ φιλοσοφήσῃ ἡρέμως. Τὸ ἄλγος ζητεῖ διέξοδον καὶ ἐκρήγνυται. Διὰ τοῦτο τὸ πρῶτόν μου ἄρθρον ἀντὶ ἐπιστημονικῆς μελέτης θὰ εἶναι κραυγὴ.

Φίλος μου ἐπιθεωρητής, ἐκ τῶν τεσσάρων ἢ πέντε ἀξίων τοῦ ὀνόματος, μοι διεβεβαίουν τὸ παρελθὸν ἔτος ὅτι ὁσάκις ἐνεφανίζετο εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας προτείνων τὸν ὑποβιβασμὸν σχολείων,

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις ὑπεδέχεται αὐτὸν, ἄκρα δὲ κατήφεια, ὡς ἐπὶ ἀληθεῖ συμφορᾷ, ἂν κατὰ τὸν νόμον ἐξήτει ποτὲ καὶ σύστασιν σχολείου. Θὰ ἔλεγε τις ὅτι τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας εἶχε μεταβληθῆ εἰς τμήμα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Τὸ σχολεῖον ἐθεωρεῖτο ἀπλῶς ὡς κ ο ν δ ὕ λ ι ο ν ἐξόδων. Τὴν τύχην αὐτοῦ παρηκολούθουν οὐχὶ παιδαγωγικοὶ ὀφθαλμοὶ, ἀλλὰ λογιστικοί. Ἡ Πολιτεία δὲν ἐμερίμνα πλέον ἂν τὸ σχολεῖον εἶναι πράγματι ἄξιον τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ προσορισμοῦ του· ἐνδιεφέρετο μόνον, ἂν ἔγεινεν ε ὕ θ η ν ὀ ν τὸ σχολεῖον.

Καὶ ἔγεινεν ὄντως. Εἰς ἑπτακοσίας χιλιάδας δραχμῶν ἀνήλθεν ἡ ἐπελθοῦσα οἰκονομία. Ἄλλ' εἰς τοὺς λείχοντας εὐαρέστως ἐπὶ ταύτη τὴν γλῶσσάν των ἐνθυμίζω μίαν ἄλλην γλῶσσαν, τῆς γαλῆς τοῦ Αἰσώπου, τὴν ἐπὶ τῆς ρήνης προστριβομένην καὶ αἰμάσσουσαν. Καὶ ἡ Ἑλλάς, ὅπως τὸ μετὰ τέρας αὐτοκτονούμενον ζῶον τοῦ μύθου, θανασίμως αὐτοτραυματίζεται καὶ γηθοσύνως καταπίνει τὸ ἴδιόν της αἷμα !...

Πόθεν ἐξεπέσθησαν αἱ ἑπτακόσαι αὗται χιλιάδες ! Πόσων γηραιῶν διδασκάλων, τῶν ὁποίων αἱ τρίχες ἐλευκάνθησαν ἐπὶ τῆς ἔδρας, ἠλατιώθη διὰ μᾶς ὁ ἄρτος ! Ἀκριβῶς μετὰ τῆς κοπώσεως ἐκ τοῦ μακροῦ καὶ βαρέος μόχθου ἐπήλθε καὶ ἡ παραγνώρισις τοῦ μόχθου τούτου ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Εἰς πόσας νεαρὰς ψυχὰς, ἐτοιμοὺς πρὸς αὐταπάρνησιν, ὑπεισῆλθεν ἡ ἀποθάρρυνσις. Εἰς μέγας ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν Γερμανίᾳ εἶπε : «Τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου ἀπαιτεῖ αὐταπάρνησιν. Ἄλλὰ πρέπει νὰ αἰσθάνηται οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι δὲν μένουσιν ἀδιάφοροι. Ἔχει ἀνάγκην νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὑποστηρίζεται ὑφ' ὅλων, ὅτι πάντες τὸν συλλογίζονται καὶ συμπράττουσι μετ' αὐτοῦ. Ὅφειλομεν ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ νὰ ἐκδηλώμεν πρὸς αὐτὸν τὴν συμπάθειάν μας καὶ νὰ τὸν βοηθῶμεν εἰς τὸ ἔργον του. Ὅφειλομεν νὰ μὴ ἐπιβαρύνωμεν μόνον αὐτὸν δι' ἐπαγγέλματος ἀπαιτουέντος τὴν σύμπραξιν πάντων. Ὁ Ἕλλην δημοδιδάσκαλος εὐρέθη ἄνευ συμπαθείας. Τοῦναντίον δυσμένειαν, ἔχθραν ἠσθάνθη περιβάλλουσαν αὐτὸν πανταχόθεν. Αὐτὸς ἐδέησε νὰ πέσῃ ἐξίλαστήριον θῦμα τῶν τόσων ἀνομημάτων τῶν δημοτικῶν προϋπολογισμῶν. Ὁ μόνος μι-

σθὸς ὑπαλλήλου, ἐφ' οὗ τὸ Κράτος ὀργίλως ἐπέθηκε τὴν χεῖρα, εἶναι ὁ τοῦ δημοδιδασκάλου...

Φρονῶ—εἶπα καὶ ἔγραφα πολλάκις τοῦτο—ὅτι ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει ὡς ἀποχειροβιώτης τις νὰ ρυθμίζῃ τὴν ἐργασίαν πρὸς τὸ ἡμερομίσθιον, ὅτι τὸ ἰδεῶδες τοῦ βίου του δὲν πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἐν τῷ θυλακίῳ του καὶ ὅτι ἡ ἀξία του εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν αὐταπάρνησίν του. Ἄλλὰ ἄς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ταῦτα πάντα εἶναι ζητήματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως ἢ δὲ θυσία παντὸς ἀτομικοῦ εἰς τὸν βωμὸν μᾶς Ἰδέας ἢ τῆς Πατρίδος μόνον ἂν εἶναι αὐθόρμητος καὶ ἐλενθέρα καλεῖται ἐθελοθυσία, ἂν δὲ εἶναι κατηρακασμένη καλεῖται καταπίεσις καὶ τυραννία. Ὅταν τραχέως, βιαίως, μονομερῶς ἐκ μόνου τοῦ δημοδιδασκάλου καὶ ἐξ οὐδενὸς ἄλλου ἀποσπᾶται τὸ τέταρτον μισθοῦ τόσον ἐπιμόχθως κερδηθέντος, εἰς τὸν πενιχρὸν δημοδιδασκαλικὸν οἰκίσκον εἰσέρχεται ἡ ἔνδεια ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ ἔγκαρτέρησις. Εἰς τὴν μνήμην μου ἔρχονται τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ λόγοι τοῦ Buisson, οἵτινες προσλαμβάνουσιν ἐπίστην σημασίαν ὄχι μόνον διότι ὁ εἰπὼν αὐτοὺς εἶναι ὁ μέγας ἀναμορφωτὴς τῆς στοιχειώδους παιδείσεως τῶν Γάλλων, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς πλείστας περιστάσεις ὑπῆρξεν ὁ δίκαιος καὶ αὐστηρὸς τιμητὴς τοῦ ἔργου τῶν δημοδιδασκάλων. Τῷ 1883, ὅτε συνεζητεῖτο ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ Δημοσιογραφίᾳ τὸ ζήτημα τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν, ὁ Buisson ἔλεγε πρὸ τεσσάρων χιλιάδων ἀκροατῶν : «Εἰς ἐμέ, κύριοι, ὅστις οὐδέποτε ἐκολάκευσα τοὺς δημοδιδασκάλους, ἄς ἐπιτραπῇ νὰ τοῖς ἀπονείμω τιμὴν δημοσίαν. Καὶ αὐτοὶ εἶναι τέκνα τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐργάται κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν καὶ σκληροτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἀφοῦ τόσον ἐξήρθη ἡ σημασία τοῦ ἔργου των, τώρα γίνεται λόγος μόνον περὶ τῶν ἀπαιτήσεών των, τῶν ἀξιώσεών των, θὰ ἔλεγε τις περὶ τῆς ἀχαριστίας των... Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὅτι αἱ μομφαὶ αὗται δὲν εἶναι δίκαιαι. Μὴ λησμονῆτε ὅτι οἱ δημοδιδάσκαλοι δὲν εἶναι ἄνθρωποι ἀπαρηθῆντες ὀλοσχερῶς τὸν βίον· εἶναι καὶ οἰκογενεῖαρχαι, οἵτινες δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ λησμονήσωσι τὰ τέκνα των, ἀνατρέφοντες τὰ τέκνα τῶν ἄλλων. Δὲν διεκδικοῦσι τὸν φωτοστέφανον τῶν ἁγίων· ἀξιοῦσι νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των, ὀλόκληρον τὸ καθῆκόν των, ἀλλὰ συνάμα ν' ἀναθρέψωσι καὶ τὴν οἰκο-

γένειάν των. Ὑμεῖς ὅλοι, οἵτινες γνωρίζετε, τί εἶναι μισθὸς εὐγενῶς κερδαινόμενος δὲν θὰ μεμφθῆτε αὐτοὺς διὰ τὸν ἰδικόν των. Καὶ ἂν δεικνύωσιν ἀνυπομονησίαν τινὰ ὅπως ἰδῶσι δικαίως κανονίζομένην τὴν θέσιν των ὑπὸ νόμον ἀπὸ ἐτῶν παρασκευαζομένου, καὶ διαρκῶς ἀναβαλλομένου, δὲν θὰ τοὺς καταδικάσητε διὰ τοῦτο, συλλογίζόμενοι ὅτι καὶ ἄλλοι εἰς τὴν θέσιν των δὲν θὰ ἦσαν ὑπομονητικώτεροι. Ἄλλὰ τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἔδειξαν ἐπιφύλαξιν, πειθαρχίαν, μετριοπάθειαν. Αἱ, κύριοι, δὲν εἶναι τέλειοι, εἶναι ἀληθῆς. Δὲν εἶναι πολὺς χρόνος ἀφ' οὗ ἐχειραφετήθησαν δυνατὸν τινὲς ἐξ αὐτῶν νὰ μὴ ἔλαβον ἀκόμη τὴν ἕξιν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας, ἣτις μόνη παρέχει τὴν φρόνησιν. Δυνατὸν ἐν τῇ ζωηρότητι τῶν παρόντων ἀγῶνων, ἀσύνετός τις φράσις νὰ ἐξεστομίσθῃ ὑπὸ τινος ἐξ αὐτῶν. Φεῦ! εἶσθε βέβαιοι ὅτι ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, οἵτινες ὤφειλον νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ παράδειγμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐαγγελικῆς προαότητος τὸ ἔδωσαν πάντοτε; Καὶ δὲν ἀντήχησέ ποτε ἀπὸ βήματος ὑψηλοτέρου τοῦ ἰδικῶν των, ἄλλο τι ἢ λόγοι συμπιεθείας καὶ ἐπιεικειάς;»¹

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις βαθεῖαν ἐντύπωσιν μοὶ προξενοῦσι δύο τινά. Ἀφ' ἐνὸς ἡ καταπληκτικὴ ὁμοιότης τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων τοῦ 1907 πρὸς τὴν πρὸ εἰκοσιπενταετίας σχεδὸν τῶν γάλλων συναδέλφων των, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ὑπὸ τοὺς λόγους τούτους ὑποτρέχον θερμὸν ῥεῦμα συμπαιθείας πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους. Οὕτω, ὅσον αὐστηροὶ καὶ ἂν εἶναι ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ βελτίονος, ὁμιλοῦσιν οἱ ἀληθεῖς παιδαγωγοί. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοιούτους ἄνδρας, ὧν ἡ σοφία εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἀγαθότητα, σιθῆται ἀρρήκτως καὶ διὰ παντὸς ἡ καρδία τῶν δημοδιδασκάλων!...

Τοὺς ἐκ τῶν ὑποβιβαζομένων δημοτικῶν σχολείων ἐκδιωκομένους δημοδιδασκάλους ἀντικαθιστῶσι κατεσπενσμένως οἱ γραμματισταί, οἵτινες μετὰ τῶν ἄλλων τιμῶν, αἵτινες τοῖς ἀπενεμήθησαν, ἐπωνομάσθησαν καὶ ὑποδιδάσκαλοι. Κατὰ σύμπτωσιν εἶμαι εἰς ἐκ τῶν ὀλίγων, τῶν ἐπὶ τῶν δακτύλων ἀριθμουμένων, οἵτινες παροχολούθησαν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Εἰ-

¹ Ποβλ. Revue Pédagogique III, 1883. Β'. ἑξαμῆτι 16-17.

δον τὸ θολὸν γῆμα ἀναβλύζον ἐκ τῆς πηγῆς πρὶν ἐκκινήσῃ ὁ ροῦς του καὶ προχωρήσῃ τελματώδες, ἐκπέμπον τὰς ἀναθυμιάσεις του μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Ὡς καθηγητὴς τοῦ Διδασκαλείου ἐξήτασα περὶ τοὺς ἑξακοσίους ἐγεγόμενῃ θεατῆς γεγονότος ἐνδιαφέροντος αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος μου. Καὶ ὡς μάρτυς προσερχόμενος νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μόνον τὴν ἀλήθειαν, τείνων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, κάμνω τὴν κατὰθεσίμ μου.

Ὡς γνωστὸν, ἐπὶ δεκαετηρίδας διδάσκαλοι τῶν ἀγροικῶν πληθυσμῶν ὑπῆρξαν οἱ διαβόητοι γραμματισταὶ διδάσκαλοι· ἀγράμματοι, ἄξεστοι, βάνανσοι, χωρικοί, παντοπῶλαι, κροεπῶλαι, πεταλωταί, λαμβάνοντες τὴν θέσιν ὡς ἔροσφέτι ὑπὸ τοῦ κόμματος, διατηροῦντες συγχρόνως τὸ ἐπάγγελμά των, καὶ διδάσκοντες τὴν ἀλφάβητα εἰς τὰ κατὰ γῆς καθήμενα χωριατόπουλα, ἐντὸς τρώγλης αὐτοσχεδιασθείσης εἰς σχολεῖον παρὰ τὸ μαγαζικόν των, χωρὶς κἂν νὰ ἐκδυθῶσι τὴν ρυπαρὰν καὶ ὄζουσαν ποδιὰν τῆς τέχνης των.

Ὁ ἀείμνηστος Χαρίσιος Παπαμάρκου ἠρέσκετο περιγράφων ἐν μέσῳ τοῦ ἀπλέτου γέλωτος φιλικῶν κύκλου τοὺς χαρακτηριστικούς τύπους γραμματοδιδασκάλων ἤτο δ' ἀληθῶς ἀπαράμιλλος, ὅταν ἐμιμῆτο τὸν φουστανελλοφόρον γέροντα ἀνεγείροντα τὴν φουστανέλλαν, καὶ ἀναζητοῦντα τὸ θυλάκιόν του ὅπως ἐξαγάγῃ ἐξ αὐτοῦ ἐν δίδραχμον καὶ τὸ προσφέρει ὡς δῶρον εἰς τὸν τμηματάρχην διὰ παρασχεθείσαν εἰς αὐτὸν ὑπηρεσιακὴν εὐκολίαν ἢ τὸν ἄλλον τὸν σφίγγοντα τὴν γραφίδα ἀδεξιῶς μετὰ τὸ ἀντίχειρος καὶ τοῦ καμπτομένου ἐκ τῆς πίεσεως λιχανοῦ καὶ χαράσσοντα τὴν ὑπογραφὴν του, ἄνευ ἀρχικῶν κεφαλαίων, μὲ γράμματα ἀνώμαλα, ὅλον ἐν ἀναβαίοντα.

Τούτους τοὺς γραμματοδιδασκάλους ἀνέλαβε νὰ ἀντικαταστήσῃ διὰ τῶν γραμματιστῶν τῷ 1892 ὁ Νόμος ΒΟΘ'. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι τὸ κακὸν εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶς ἀριθμοῦ δημοδιδασκάλων καὶ ἡ οἰκονομικὴ δυσφορία τῆς χώρας, ἣτις καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν ἀνεγνωρισμένων δημοτικῶν σχολείων, καὶ τὸ ἐνεδρεῖον ρουσφέτι ἐκινδύνευον νὰ παραδώσωσι τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν λάφυρον εἰς τοὺς γραμματοδιδασκάλους. Οἱ νεοχειροτόνητοι γραμματισταὶ ἔμελλον νὰ ἐκδιώξωσι τούτους ἐκ τῶν σχολείων. Ἡ ἀνυπομονησία δὲ ἡ ἐκδη-

λουμένη ἐν τῷ ἄρθρῳ 23 τοῦ Νόμου «πάντες (οἱ γραμματοδιδασκαλοὶ) οἱ ὄντες τοποθετημένοι εἰς θέσεις ἀνωτέρας ὑποχωροῦσι πάραυτα ἅμα ἐμφανισθῶσι γραμματισταί» ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νομικὰ συζητήσεις καὶ γνωμοδοτήσεις νομικῶν συμβούλων. Ὁ Χαροῖσιος Παπαμάρκου, ὁ εἰσηγητὴς τοῦ θεσμοῦ διεβεβαίον διὰ τοῦ συνήθους αὐτῷ ἐντόνου ὕφους ὅτι ἡ Ἑλλάς «εἶχε μεγίστην ἀνάγκην τοῦ νόμου τούτου, ὅστις ἐξαιρετικῶς εἴπερ τις καὶ ἄλλος θὰ ὠφέλει τὰ μέγιστα τὸ ἔθνος ἡμῶν». Ὑπερβολικὸς ἐξ ἰδιοσυστασίας, διορῶν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα διὰ τοῦ πρίσματος τοῦ συναισθήματος καὶ κρίσαν διὰ τῆς καρδίας, τὸν θεσμὸν τοῦτον ἔβλεπε διὰ μεγεθυντικοῦ φακοῦ, ἐν τῇ ἐξάψει δὲ τοῦ ἀγῶνος δὲν ἐδίστασε νὰ τάξῃ τοὺς γραμματιστὰς ὑπεράνω πολλῶν δημοδιδασκάλων. Τὰ ὑποδιδασκαλεῖα ἀνεκρήρυττεν «ἐθνικὰ ἰδρύματα ἐκ τῶν ὠφελιμωτάτων καὶ εὐεργετικωτάτων» ἔλεγε δὲ εἰς τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ τὸ ἤκουσα κ' ἐγὼ ἐκ τοῦ στόματός του, ὅτι ὑπῆρξε συγγραφεὺς τοῦ Ἀλφαβητηρίου του καὶ εἰσηγητὴς τοῦ θεσμοῦ τῶν Ὑποδιδασκαλείων. Βραδύτερον, ὅτε ἐβλάστησε τὸ δένδρον καὶ ἀπέδωκεν ὄλον τὸν καρπὸν του, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον μετέβαλεν ἐπαίσθητῶς γνώμην. Ἀλλὰ περὶ τὸ 1899-1902 οἱ γραμματισταὶ εἰς τὰ φιλόστοργα πατρικὰ βλέμματά του παρίσταντο ἐξιδανικευμένοι. Συγκρίτων πρὸς τοὺς γραμματοδιδασκάλους ἔκρινεν αὐτοὺς τελείους καὶ ὡς πρὸς τοῦτο εἶχε δίκαιον.

Δίαν δὲ χαρακτηριστικὰ ἦσαν αἱ ἐν τῷ Διδασκαλείῳ τῶν Ἀθηνῶν γενόμεναι ἐξετάσεις αὐτῶν κατ' Ἀγυουσιον.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη εἰς τὰς Πλατείας τῶν Ἀθηνῶν τὸν μῆνα τοῦτον ἐνεφανίζοντο, νεαροὶ ἀπερίττως ἐνδεδυμένοι ἐπαρχιώται, ὁμοίμορφα φοροῦντες ψαθάκια. Ἐβάδιζον κατ' ὁμίλους μὲ τὴν περιεργίαν καὶ τὰς ἐκπλήξεις νεηλύδων. Ἦσαν οἱ ὑποψήφιοι ἐκ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, Στερεῶ, Θεσσαλίᾳ ἢ νήσοις ὑποδιδασκαλείων συρρέουσάντες πρὸς δοκιμασίαν ἐπὶ πτυχίῳ.

Ὅτε τῷ 1899 συνεσωρεύθησαν ἐν τῷ Διδασκαλείῳ, ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν ἐντύπωσις ὑπῆρξε βαρὺ αἰσθημα πνιγηρᾶς διανοίας ἢ

πρὸς αὐτοὺς προσλαλιὰ τοῦ Διευθυντοῦ ἤρχισε διὰ τῆς παραγγελίας νὰ πλύνωσιν ἐπιμελῶς τοὺς πόδας των. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὅτε τεσσαράκοντα ἢ πενήκοντα ἐξ αὐτῶν ὄρων ἀγεληδὸν ν' ἀνέλθωσιν ἐκ τῆς αὐλῆς εἰς τὴν ἄνω αἴθουσαν, ἐπὶ ἐν τέταρτον ἢ διὰ τῆς στενῆς καὶ μὴ ἐπαρκῶς ἀεριζομένης κλίμακος τοῦ τότε Διδασκαλείου διάβασις ἦτο ἀδύνατος· ὁ τολμῶν ν' ἀνέλθῃ θὰ ἐπνίγετο ἐξ ἀσφυξίας. Δι' αὐτὸ ἐδέησε μετὰ ταῦτα αἱ μὲν γραπταὶ ἐξετάσεις νὰ γίνωνται ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Νομικῆς Σχολῆς, αἱ δὲ προφορικαί, κατὰ ὑποδιδασκαλεῖα, ἐν ταῖς αἰθούσαις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς.

Ἡ ποικιλία τῆς ἡλικίας ἐνεθύμιζε τὰς ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων σχολὰς τῶν σοφιστῶν, ἐν αἷς παρεκάθηντο παιδάρια ἀμύστακα φρουρούμενα ὑπὸ παιδαγωγῶν μετὰ γενειῶντων ὠρίμων ἀνδρῶν. Τὸ ἄρθρον 10 τοῦ νόμου ἀπῆτει «ἡλικίαν οὔτε μικροτέραν τῶν 16 οὔτε μεγαλειτέραν τῶν 30 ἐτῶν»· ἀλλ' ὀλίγη ἀπαραίτητος ἐλαστικότης πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω ἔθετε παραπλεύρως ἀλλήλων ἀνήβους, χθεσινούς ἀποφοίτους τοῦ σχολαρχείου καὶ ὑπερτριakonτούτεις μεσιτωμένους οἰκογενειάρχας ἐπανελθόντας εἰς τὰ γράμματα μετὰ δεκαπέντε καὶ εἴκοσι ἐτῶν περιπλανήσεις καὶ ἐπαγγέλματα καὶ ἀφήσαντας τὸ ἄροτρον, τὸ πριόνιον, τὴν ζυγαριάν ἢ τὴν βελόνην καὶ τὸ ξυράφιον χάριν τοῦ πτυχίου τοῦ γραμματιστοῦ. Τὴν ποικιλίαν ἐπηύξανε καὶ ἡ γραφικότης τῆς φουσιανέλλας, τὴν ὁποῖαν ἐφόρουν συνήθως οἱ μᾶλλον ἡλικιωμένοι...

Αἱ ἐξετάσεις ἔβαινον μετὰ ταχύτητος ἀμύχρους. Ἐν μᾶ αἰθούσῃ ἐξητάζοντο τὰ Θεησκευτικά, τὰ Παιδαγωγικά καὶ τὰ Ἑλληνικά, ἐν ἄλλῃ ἢ Πρακτικῇ ἀριθμητικῇ, ἡ Γεωγραφία καὶ ἡ Ἱστορία, κάτω ἐν τῇ αὐλῇ ἢ Γυμνασικῇ καὶ ἐν τινι ἰσογείῳ δωματίῳ τοῦ προτύπου «Ἄσματα ἐκκλησιαστικά καὶ λαϊκά». Ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ κατετεμαχίζετο· οὐχὶ σπανίως τὴν ἀντεπροσώπευεν ὄλην μόνος ὁ ἐξετάζων.

Τὴν σιγμὴν ταύτην ἀπεικονίζεται ζωηρῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἡ σκηνὴ τῆς ἐξετάσεως.

Παρὰ μεγάλην τράπεζαν, διὰ πρασίνου ἐριούχου κεκαλυμμένην, ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ. Ἄραιοι ἀκροαταί, ἐν οἷς οἱ διδάξαντες τοὺς γραμματιστὰς δημοδιδασκαλοὶ.

Πέντε ἐξ ὑποψήφιοι ὀρθοὶ πρὸ τῆς τραπέζης· ἐνῶ οἱ λοιποὶ καθή-

μενοι ἐπὶ τῶν βάθρων ἀναδιφῶσι σπουδαιοφανῶς βιβλία ἢ τετράδια.

Οἱ ὑποψήφιοι ἐρωτῶνται καὶ ἀποκρίνονται. Ἐρωτῶνται ὀλίγα καὶ ἀποκρίνονται ὀλίγα. Τὸ κρατοῦν ἄπειρον πνεῦμα τῆς ἐπεικειᾶς περιοσιέλλει εἰς τὸ ἔσχατον ἄκρον τὰς ἀξιώσεις. Ἄφοῦ εἶναι ὀλίγον τὸ ὕψος, κατασκευάζεται συμφώνως πρὸς τὴν περίστασιν, μικρὸς καὶ ὁ πῆχυς. Τὸ Ἐὐαγγέλιον ἐδιδάχθησαν ἐν μεταφράσει. Τὰ Νεοελληνικά (εἰς ταῦτα μόνον περιορίζεται ἡ διδασκαλία τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τοῖς Ὑποδιδασκαλείοις) λαμβάνουσιν ὄψιν ἐξετάσεως εἰς τὴν ἄπταιστον καὶ λογικὴν ἀνάγνωσιν. Τὰ Παιδάγωγικά εἰς τὸ στόμα τῶν ἀπλοϊκῶν ὑποψηφίων προσλαμβάνουσι χαρακτηῖρα παραγγελμάτων πρακτικῆς τινος χρηστοτηθείας.

Ὡς γνωστὸν, ὁ Παπαμάρκου βάσιν τῆς παιδαγωγικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας εἶχε τὴν δημοδιδασκαλικὴν παιδαγωγικὴν τοῦ Μπόρμαν. Ἄλλ' ὁ ἑλληνομαθέσιτος τῶν συγχρόνων παιδαγωγῶν τῆς Ἑλλάδος τὰ ἐμπειρικὰ ἐκεῖνα διδάγματα διήνθιζεν ἀφθόνως δι' ὠραίων ἀποφθεγμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, καὶ διὰ τῆς πλατυρρήμονος καὶ χειμαρρῶδους εὐγλωττίας του ἀνύψου τὰ εἰς τὸ ἔδαφος συρόμενα νοήματα, ὅπως ἀεὶ τοῖς ἀνυψῶντι εἰς τοὺς ὄνυχας του χελώνην. Ἄλλὰ διὰ μέσον τῶν σημειώσεων τῶν μαθητῶν τοῦ Διδασκαλείου, διὰ μέσον τοῦ στόματος τῶν διδασκάντων δημοδιδασκάλων καὶ τῶν ὧτων τῶν ὑποψηφίων γραμματιστῶν, τὰ διδάγματα τοῦ Μπόρμαν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἀρχικὴν πεζολογίαν των. Ἐφενγον αἱ πτέρυγες καὶ ἀπέμενεν ἡ χελώνη...

Ἄλλ' ὁ Παπαμάρκου ὀλιγοτέραν σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὰς συντόμους ἀπαντήσεις τῶν ἐξεταζομένων ὅσον εἰς ἄλλο τι. Κράτῶν πρὸ αὐτοῦ δέσμη πλάτων φύλλων συνήθους κνανοῦ χάρτου, καὶ ἐντόνως προσηλῶν τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἐξεταζομένου ἐχάραιτε διὰ τῆς ἀδρᾶς γραφῆς του γραμμᾶς τινος ἐπὶ ἐκάστου φύλλου, ἐν ᾧ ὁ ὑποψήφιος ὠμίλει. Ἦτο τὸ στιγμιότυπον τοῦ ἐξεταζομένου· ὁ φρενικός, πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτηρισμὸς του. Διὰ μεγάλων γραμμῶν, ὅπως οἱ ζωγράφοι σχεδιάζουσι τὰ σκαριφήματά των, διὰ μιᾶς λέξεως χαρακτηριστικῆς, τολμηρᾶς, ἐνίοτε σκληρᾶς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀρχαίας, ἀπεικόνιζε γοργῶς ἀνύποπτον τὸν ὑποψήφιον. « Προβατώδης τὴν μορφήν... » Βοιωτὸς τὸν νοῦν...

Τὰ στιγμιότυπα ταῦτα ἦσαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀποτελεσμάτων, οἱ εὐφρεῖς, εἰρωνες, ἀλλ' ἀσφαλεῖς καὶ ἐμπιστοι σύμβουλοι τοῦ Διευθυντοῦ. Ὡ πλατέα κνανᾶ φύλλα, ισακίς ἀναζωογονήσαντα τὰς μακρὰς ἀνιαρὰς ὥρας τῶν βαθμολογικῶν συσκέψεων, ποῦ ἄρά γε εὐρίσκεσθε τώρα;

Ἄν ἡ εἰς τὰ προφορικὰ μαθήματα ἐξέτασις ἐγένετο δι' ἀιμοῦ, ἡ πρακτικὴ διδασκαλία ἐγένετο αὐτόχρομα ἠλεκτρικῶς. Δι' ἐν θέμα διδασκαλίας, ἐν ἰστόρημα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἕνα νομὸν τῆς Ἑλλάδος, ἐν διηγημάτιον ἀναγνώσεως, ἐν ἀντικείμενον πραγματογνωσίας ὠρίζοντο τρεῖς καὶ βραδύτερον τέσσαρες ὑποψήφιοι· ὁ ἐξεταζόμενος ἐνεφανίζετο, ἀπέτεινεν ἐρωτήσεις τινὰς εἰς τὰ παιδία, ὁ Διευθυντὴς ἐξήταζε τὸ στιγμιότυπόν του, προσέθετε λέξεις τινὰς καὶ μετὰ τινα λεπτὰ τὸν διέκοπτε καὶ προσεκάλει ἄλλον νὰ συνεχίσῃ τὸ θέμα, καὶ μετὰ τοῦτον ἄλλον. Ἡ ἐξέτασις ὁμοίαζε πρὸς γοργὴν διαδοχὴν εἰκόνων πανοράματος, ἐν ἧ' πρὶν ἐντοπισθῆ μίᾳ ἐντύπωσιν τὴν ἐκτοπίζει ἄλλη.

Κατὰ τὸν μεσαῖονα διὰ νὰ χειροτονηθῆ τις ἱππότης ἀπῆιτο δεκαετραετῆς μακρὰ ἄσκησις πρὸς κτήσιν εὐκαμψίας, χάριτος, εὐστροφίας καὶ ρώμης ἐπισφραγισμένης διὰ μακρᾶς, ἐπίσημου καὶ πολυπλόκου τελετῆς. Εἰς τοὺς ἀπλοῦς ἀποφοίτους ἑλληνικῶν σχολαρχείων ἤρκεσεν οκτάμηρος περίπου κατεσπευσμένη καὶ πνευστιῶσα θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ διδασκαλία ὑπὸ δημοδιδασκάλων ὅπως χειροτονηθῶσι γραμματισταὶ καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον νόμον ὑποδιδασκαλοῖ. Πόσον μακρὰ, ἀσθηρὰ καὶ ἐπίσημος ὑπῆρξεν ἡ τελετὴ τῆς χειροτονίας των περιέγραφα ἤδη πιστῶς. Καὶ ἐν τούτοις οἱ οὕτω προχειρῶς μορφωθέντες, οἱ οὕτω παιγνιδῶς ἀνακηρυχθέντες γραμματισταὶ ἀπετέλεσαν ὄγκον, δύναμιν, ἣτις ὡς στρεβλὸν δένδρον ἀπλώσαν βαθέως τὰς ρίζας του μέχρι τῶν θεμελίων, συγκλονίζει καὶ ἀπειλεῖ νὰ καταρτίσῃ ὄλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ θεσμὸς τῶν ὑποδιδασκαλείων καὶ τῶν γραμματιστῶν εὔρεται τῷ 1892 καὶ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῇ Δημοσιογραφίᾳ καὶ πρὸ τῆς ψηφίσεως αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν σφοδρὰν ἀντίστασιν. Ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἑλλήνων Δημοδιδασκάλων, ὡς νὰ προησθάνετο τὴν

ἐπικρεμαμένην συμφόραν, ἔρρηξε κραυγὴν κινδύνου. Ἄλλ' ἄφ' ἐτέρου δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ ὑμνηταὶ τοῦ θεσμοῦ, οἱ καταναλώσαντες πρὸς τιμὴν του ὄλου τὸ θυμίαμα τοῦ θυματηρίου των, ἐξάραντες οὐ δι' αὐτοῦ ἐξηπλώθησαν τὰ γράμματα εἰς τὰς μεγάλας λιτὰς τάξεις καὶ παραστήσαντες τοὺς γραμματιστὰς ὡς ἔχοντας βαθυτάτην συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς των, ἐμπεφορημένους ἐνθεοῦ ζήλου, φιλοτίμους «μικροσκαπανεῖς τῆς προόδου ἐφελκύσαντας τὴν ἐκτίμησιν τῆς κοινῆς καὶ τῆς πολιτείας».

Βεβαίως εἰς τὰς πυκνὰς τάξεις τῶν γραμματιστῶν εὐρίσκονται καὶ ἐξαίρετοι. Μεταξὺ τῶν προσελθόντων ἦσαν καὶ τελειόφοιτοι γυμνασίου, ἔχοντες ἀρκούντως στερεὰ πνευματικὰ θεμέλια, καὶ ἄλλα πνεύματα αὐτοφυῶς γοργὰ καὶ ὀξεῖα, οἷα παράγει ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ, καὶ φιλοτιμία δὲ ὑπῆρχε καὶ δίψα μαθήσεως. Ὀυδόλως δὲ ἀπίθανον τοιοῦτοι νεαροὶ διδάσκαλοι ν' ἀνεδείχθησαν ὑπέρτεροι εὐρωτιῶντων τινῶν παλαιῶν δημοδιδασκάλων τῶν ἐπιτροπῶν, οἵτινες δὲ διήλθον οὐδὲ τὸ κατώφλιον Διδασκαλείου, οὐδ' ἤκουσάν ποτε τὸ ὄνομα καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς. Ὅμιλῳ περὶ τοῦ ὄλου πλήθους, οὐχὶ περὶ τῶν ἐξαιρετικῶν καὶ τῶν ἐπιλέκτων. Ἄλλὰ καὶ τούτους μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν κρίνω ἀνεπαρκεῖς πρὸς τὸ μέγα ἔργον των. Παντελῶς σχεδὸν ἀδαεῖς ψυχολογίας, δι' ἐλαφροῦ στρώματος Παιδαγωγικῆς ἐπιχρισθέντες, ἐντελῶς ἄμοιροι φυσιογνωστικῶν μαθημάτων (ταῦτα ἐξεβλήθησαν ὀλοσχερῶς ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν ὑποδιδασκαλείων) εἶνε καταδικασμένοι νὰ ἐργάζωνται ἐμπειρικῶς εἰς λίαν στενὸν κύκλον γνώσεων. Οὐδὲν δύναται νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, τὰς γεωργικὰς, κτηνοτροφικὰς, βιοτεχνικὰς. Εἶνε ἀίκανοι νὰ ἐξηγήσωσι τὰ στοιχειωδέστατα φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα τοῦ καθ' ἑκάστην βίου. Οὐδόλως ἄπορον ἂν ἔχωσι τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας τῶν χωρικῶν ὑπεράνω τῶν ὁποίων δὲν ἐπρόφθασαν ν' ἀννηρωθῶσι. Κατὰ τὸ πρῆξιπδες δὲκτάμηρον στούμπωμα τῶν γνώσεων ἔμαθον ὀλίγα τινά, ἀλλ' οὐδὲν ἀπέμαθον. Δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γείνωσι παιδευτικαὶ προσωπικότητες, ἱκαναὶ νὰ καλλιεργήσωσι δυναμικῶς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ στομῶσωσι χαρακτῆρας. Εἰς τοὺς ὑμνητάς των φαίνονται μεγάλοι διότι τοὺς συγκρίνουσι πρὸς τοὺς γραμματοδιδασκάλους. Εἰς τοὺς ἄλλους φαίνονται

μικροὶ διότι τοὺς συγκρίνουσι πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους, (τῶν ὁποίων ἐν τούτοις δὲν μᾶς φαίνεται ἐπαρκῆς ἡ μόρφωσις) καὶ πρὸ παντὸς πρὸς τὸ μέγα καὶ θεῖον ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Ἐν τῇ ἱεροτελεσίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, οἱ γραμματισταὶ ὁμοιάζουσι πρὸς κανδηλανάπτας μετέχοντας μὲν τῆς λειτουργίας ἀλλ' ὀλίγα ἐξ αὐτῆς ἐννοοῦντας. Μετὰ τοὺς γραμματοδιδασκάλους ὑπῆρξε πρόοδος· ἀλλ' ὡς ὀριστικὸς τύπος τῶν διδασκάλων τοῦ λαοῦ τῶν χωριῶν ὄλεθρος· ὡς προσωρινόν τι, ὡς κλίμαξ, διὰ νὰ ἀνέλθωμεν ἀνωτέρω, ἀνεκτόν· ἀλλ' ὡς διαρκῆς σταθμὸς ἀποτελοῦσιν ἀπαίσιον κώλυμα ἐκπροσθεῖν, παρεμποδίζον νὰ χωρήσωμεν πρὸς τὰ πρόσω, πρὸς τὸ ἱερὸν ἰδεῶδες τῆς φυλῆς ἡμῶν.

Τὶ δέον νὰ γίνῃ; τοὺς εὐπλάστους, τοὺς εὐσυνειδήτους ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἀληθεῖς διδασκάλους λούοντες εἰς ζωογόνον λουτρόν παθεύσεως; Δύναται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοῦτο τὰ Διδασκαλεῖα; Περὶ τούτων, θὰ γίνῃ ἄλλοτε λόγος. Τώρα ἄς ἐνώσωμεν πάντες τὰς δυνάμεις μας, ἄς ὑψώσωμεν πρὸς ἀλλήλους τὴν χεῖρα, πολιτευόμενοι πολῖται καὶ διδάσκαλοι, ἄς συσφίξωμεν τὰς προσπαθείας μας, καὶ ἄς ἀγωνισθῶμεν, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, νὰ κρημνίσωμεν τὸ γραμματεῖον καὶ ν' ἀνεγείρωμεν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Στερεόνοντες καὶ ὑψώνοντες τὸ ἐπίπεδον τῆς λαϊκῆς μορφώσεως, στερεόνοντες καὶ ὑψώνοντες τὰ θεμέλια τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Ὡς εὐρομεν πόρους διὰ τὸν ἄλλον ὄπλισμόν τοῦ ἔθνους, θὰ εὐρωμεν, ἂν ἔχωμεν νοῦν καὶ καρδίαν, καὶ διὰ τὸν ψυχικὸν ὄπλισμόν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἐθνικὴ ἀποκατάστασις εἶναι κατορθωτή....

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

Παρακαλοῦνται τὰ Προεδρεῖα τῶν Ἐπαρχιακῶν Δημοδιδασκαλικῶν Συλλόγων νὰ δηλώσωσι πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου ὅσῳ τὸ δυνατόν ἐγκαίρως τίνα τῶν μελῶν αὐτῶν ἐπιθυμοῦσι τὴν ἀποστολὴν τοῦ περιοδικοῦ, σὺν τῇ δηλώσει δὲ νὰ ὑποβάλωσι καὶ τὴν ἐτησίαν δίδραχμον συνδρομὴν.

Πᾶς δὲ ἕτερος δημοδιδάσκαλος ἢ καὶ μὴ τοιοῦτος δύναται νὰ γείνῃ συνδρομητῆς τοῦ περιοδικοῦ, δηλῶν τοῦτο καὶ προκαταβάλλον δραχ. (5) δι' ἐτησίαν συνδρομὴν.

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΡΑ ΤΩ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Διὰ τὴν κενὴν θέσιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου θηλέων Γιαννάδων τοῦ δήμου Παρελίων προϋτάθη ὑπὸ τοῦ οἰκείου Δημοτικοῦ Συμβουλίου δημοδιδασκάλισσα ἢ δευτεροβάθμιος Ἰωάννα Παγκράτη, λαβοῦσα ψήφους 7, ἐπέλαχε δὲ ἄλλη τις πρωτοβάθμιος, λαβοῦσα ψήφους 3. Ἡ τελευταία στηριχθεῖσα κακῶς εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ΓΛΗ' νόμου «Εἰς θέσεις κενὰς κατωτέρου βαθμοῦ προτιμῶνται οἱ ἀνωτέρου βαθμοῦ κλ.π.» δι' αἰτήσεώς της πρὸς τὸν οἰκεῖον Νομάρχην ἠτήσατο, ὅπως διορισθῇ αὕτη ἀντὶ τῆς πρώτης. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τοῦ νομοῦ, πρὸς ὃν παρεπέμφθη ἡ αἴτησις αὕτη μετὰ τῆς προτάσεως τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου, ἔκριε τὸ ζήτημα ἀμφισβητούμενον καὶ ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ Ὑπουργείου.

Τὸ Ὑπουργεῖον ἔλυσε τὸ ζήτημα ὑπὲρ τῆς πρώτης, ἔχον ὑπ' ὄψει τὴν ἐπὶ ὁμοίου ζητήματος πρὸ μικροῦ ἐκδοθεῖσαν γνωμοδότησιν τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ τῆς Παιδείας κ. Φαρμακοπούλου, ἣτις καταχίωρίζεται ὡδε πρὸς γνώσιν ἀπάντων τῶν λειτουργῶν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐσώθη ἡ ἀπειληθεῖσα καταστρατήγησις τοῦ νόμου ΒΤΜΘ' διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ ἄρθρου 24ου τούτου.

«Εἰς ἀπάντησιν τοῦ προβληθέντος μοι διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 21890 ἐγγράφου αἰτήματος λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὅτι τὸ ἄρθρον 3ον τοῦ ΓΛΗ' νόμου ἐφαρμογὴν ἔχει ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ αὐτοῦ νόμου γενησομένων ὑποβιθασμῶν ἢ καταργήσεων θέσεων· ἂν λοιπὸν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τούτου εἰς τι σχολεῖον υποβιθασθῇ ὁ βαθμὸς ἢ περιορίζηται ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 2ου, τότε προτιμῶνται ἐκ τῶν ὑπαρχόντων διδασκάλων οἱ ἀνώτερον βαθμὸν ἔχοντες, ἂν δέχωνται νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ τῷ μισθῷ τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ. Τοῦτο σαφῶς δεικνύει καὶ ἡ λογικὴ καὶ ἡ γραμματικὴ ἐρμηνεία, καθόσον ἡ χρῆσις τῆς λέξεως «προτιμῶνται» δῆλον ποιεῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἐκλογῆς μεταξὺ ὑπαρ-

χόντων διδασκάλων, τοῦθ' ὅπερ συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ῥήσεως, ἂν ἀποδέχωνται νὰ ὑπηρετήσωσι κλπ. πρὸς τούτοις δὲ καθόσον τὰ δημοτικὰ συμβούλια δὲν προτείνουνσι πλείονας διδασκάλους, ὅπως γείνη προτίμησις μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλὰ ἐνκ. μόνον τὸν προτεινόμενον ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας. Ἡ δὲ λογικὴ ἐρμηνεία καὶ ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ Γ Η' νόμου καὶ ἐκ τῶν περὶ τούτου συζητήσεων ἐν τῇ Βουλῇ συναγυμένη ἀδιστακτικῶς πείθει ὅτι δὲν ἐσκόπει ὁ ψηφισθεὶς οὗτος νόμος νὰ τροποποιήσῃ ἢ καταργήσῃ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 24 τοῦ ΒΤΜΘ' νόμου καὶ νὰ ἀραιρέσῃ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ συμβούλια τὴν πρότασιν τοῦ διοριστέου, ὡς ἠθέλομεν καταλήξει, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχοντες πρωτοβάθμιοι ἢ ἀνωτέρου βαθμοῦ τοῦ παρὰ τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου προτεινόμενοι προτιμῶνται οὗτοι τούτου. Ὅθεν καὶ μετὰ τὸν νόμον ΓΛΗ' παραμένει ἐν πλήρει ἰσχύϊ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 24 τοῦ ΒΤΜΘ' νόμου καὶ εἰς τὰς κενουμένας θέσεις διοριστέος τυγχάνει ὁ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου προτεινόμενος, ἂν ἔχη τὸ προσὸν τῆς καταγωγῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ, εἰς ὃν ὁ δῆμος ἀνήκει, νομοῦ, οὐχὶ δὲ ὁ ὑπὸ τῆς μειοψηφίας προταθείς, πολλῶ δ' ἔλασσαν ὁ αὐτὸς ὅπως προταθείς πρωτοβάθμιος δημοδιδασκαλος».

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον συνεδρίασε δωδεκάκις κατὰ τὸ λήξαν τετραμήνον. Κύρια σημεῖα τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, πλὴν τῶν ὑπηρεσιακῶν ζητημάτων, εἶνε :

1) ἡ συζήτησις τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου ὑποβληθείσης μελέτης ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος καὶ ἡ σύνταξις καὶ ἀποστολὴ τῶν πορισμάτων πρὸς τὰ Προεδρεῖα τῶν ἐπαρχιακῶν Συλλόγων καὶ τοὺς Διευθυντὰς τοῦ Α' σχολείου, ἐν αἷς ἐπαρχίαις δὲν ἰδρῦθησαν Σύλλογοι.

2) ἡ ἐγγραφὸς καὶ προφορικὴ παράκλησις τοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, ὅπως διδάσκονται καὶ οἱ δημοδιδασκαλοὶ δωρεὰν ξένας γλώσσας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

3) ἡ σύνταξις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1907.

4) ἡ σύνταξις τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Περιοδικοῦ.

5) ἡ ἔγκρισις τῆς γενομένης ἐνεργείας τοῦ κ. Προέδρου πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Διδασκαλείου κ. Λάμπραν, ὅπως ποιήσῃται παιδαγωγικὰς διαλέξεις.

6) ἡ ἐνέργεια παρὰ τῷ κ. Ὑπουργῷ τῆς Παιδείας πρὸς ματαίωσιν ἢ ἀναβολὴν τῶν ἐπιθεωρητικῶν ἐξετάσεων.

7) ἡ ἀπόφασις ἵνα δοθῶσι κατὰ τὸ θέρος δύο θεατρικαὶ παραστάσεις ὑπὲρ τοῦ Ταμείου τοῦ Συνδέσμου.

8) ἡ κατάρτισις συμβάσεως μετὰ τῆς Λαϊκῆς Τραπεζῆς πρὸς προεξόφλησιν τῶν μισθοδοσιῶν τῶν Δημοδιδασκάλων Ἀττικῆς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐπεκταθησομένου τοῦ εὐεργετήματος κατ' αὐτὴν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας, ὅταν ἰδρυνθῶσιν ἐποκατασιήματα τῆς Λαϊκῆς.

9) ἡ μόρφωσις τῆς καθολικῆς γνώμης τῶν Δημοδιδασκάλων ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῶν ἐπαρχιακῶν Συλλόγων εἰς τὴν μελέτην τοῦ Συμβουλίου.

10) ἡ ἔγκρισις τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου συνταχθέντος ὑπομνήματος ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος.

11) ἡ ἐνέργεια παρὰ τῷ κ. Πρωθυπουργῷ, τῷ κ. Ὑπουργῷ τῆς Παιδείας καὶ τοῖς λοιποῖς ἀρχηγοῖς τῶν κομμάτων, ἵνα μὴ δεχθῶσι τὰς ἐντύπους τροπολογίας τοῦ βουλευτοῦ κ. Γάτσου ὡς πρὸς τὰ προσόντα τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες μέλλουσι νὰ διορισθῶσι κριταὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΙ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

Ἡ συνέλευσις συνήλθεν εἰς συνεδρίαν δωδεκάκις κατὰ τὸ διαρρεῦσαν τετράμηνον χρονικὸν διάστημα.

Κύρια σημεῖα τῶν συνεδριῶν τούτων εἶνε τὰ κάτωθι :

Α'. Συνεδρία (14 Ἰανουαρίου 1907), 10-12 μ. μ. Ἐγένετο μακρὰ συζήτησις περὶ τοῦ κατάρτισμοῦ τοῦ Συμβουλίου. Ἡ Συνέλευσις ἐν τέλει διὰ βοῆς ἀπεφάνετο ὅτι ὁ κ. Πρόεδρος καλῶς ἐνήργησε καὶ συμφώνως πρὸς τὸ Καταστατικόν.

Β'. Συνεδρία (28 Ἰανουαρίου), 10-12 μ. μ. Ὁ κ. Πρόεδρος ὑπέβαλε διὰ μακρᾶς εἰσηγήσεως τὴν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου καταρτισθεῖσαν μελέτην ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος. Ὁ κ. Βεργόπουλος ἀνέπτυξεν ἰδίαν ἐργασίαν.

Γ'. Συνεδρία (30 Ἰανουαρίου), 4-7 μ. μ. Ὁ κ. Πρόεδρος ὑπέβαλε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1907. Ὁρίσθη νὰ γείνη εἰδικὴ συνεδρία πρὸς ἔκφρασιν γνώμης ἐπὶ τοῦ περὶ διδακτικῶν βιβλίων νομοσχεδίου. Ἐξελέγη ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κ. κ. Λ. Ἰωάννου, Ἡλ. Γοντζέ καὶ Δ. Μπακογιάννη. Ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ Συμβουλίου ἔλαβον τὸν λόγον οἱ κ. κ. Δ. Ζαφειρακόπουλος, Ε. Ἀβραμέας, ὁ Πρόεδρος κ. Μουμούρης καὶ ὁ κ. Λιθαδᾶς.

Δ'. Συνεδρία (2 Φεβρίου), 10 1/2-12 καὶ 2-7 μ. μ. Συνέχεια τῆς συζήτησεως ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος. Ὁμίλησαν οἱ κ. κ. Ἰωάννου, Γοντζές, Δέπος, Γεωργιάδης, Κουτσουλόπουλος, Βούλγαρης, Δέπος, Φιλιππίδης, Συμπαρούνης καὶ Καλασούντας.

Ἐκηρύχθη λήξασα ἡ συζήτησις καὶ ἐψηφίσθη παμψηφεί τὸ περὶ διαβαθμίσεως καὶ τὸ περὶ πενταετιῶν κεφάλαιον.

Ε'. Συνεδρία (4 Φεβρίου), 10-12 1/2 μ. μ. Ἐγένετο συζήτησις ἐπὶ τοῦ περὶ διδακτικῶν βιβλίων νομοσχεδίου. Ὁ κ. Πρόεδρος ἀνέγνω τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νομοσχεδίου. Ὁμίλησαν οἱ κ. κ. Ἰωάννου, Βούλγαρης, Κουτσουλόπουλος, Κολασούντας, Κολοκοτσᾶς, Κνιδάρης καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου. Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως ἐπὶ τούτου εἶνε ἡ ἑξῆς. « Ἡ Συνέλευσις, ἀναγνωρίζουσα ὅτι ἡ ἐκ τῶν διδακτικῶν βιβλίων σημερινὴ κατάστασις ἐγένετο ἀφόρητος, εὐχεται τὴν μεταβολὴν ταύτης καὶ κηρύσσεται κατ' ἀρχὴν ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ὡς μέλλοντος νὰ ὠφελήσῃ μεγάλως τὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν κοινωνίαν ».

Σ'. Συνεδρία (7 Φεβρίου), 4-7 μ. μ. Συνέχεια ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος. Ἐγένετο δεκτὸν παρὰ πάντων, πλην ἑνός, τὸ περὶ διευθυντῶν κεφάλαιον. Ὁμοίως τὸ περὶ Ἐποπτ. Συμβουλίων μέτινας τροποποιήσεις, διαγραφέντος τοῦ 6ου ἄρθρου. Ἐψηφίσθη τὸ περὶ Ἐπιθεωρητῶν μέτινας τροποποιήσεις, διεγράφη δὲ ἡ γ'. περίπτωσις τοῦ 5 ἄρθρου. Ἐψηφίσθησαν, τὸ Σ', Ζ' καὶ Η'. κεφάλαιον. Ὡς πρὸς δὲ τὸ Θ' κεφάλαιον δὲν ἐγένετο δεκτὸν τοῦτο, ἀλλ' ἐψηφίσθη,

ἵνα τὰ δημοτικά σχολεῖα ὡς ἐξατάξια. Τὸ Γ' ἐψηφίσθη, ὡς εἶχεν.
Ἐνεκρίθη τέλος ὁ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου συνταχθεὶς κανονισμὸς τοῦ περιοδικοῦ.

Ζ'. Συνεδρία (25 Φεβρουαρίου), 10-12 μ. μ. Συζήτησις διαφόρων θεμάτων.

Η'. Συνεδρία (18 Μαρτίου), 2-4 μ. μ. Ἐγκρισις τῆς ἀναγνωσεως τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας.

Θ'. Συνεδρία (1 Ἀπριλίου), 10-12 μ. μ. Ἀποφασίζεται ἡ ἐκτύπωσις τῆς μετὰ τῆς Λαϊκῆς Τραπεζῆς συμβάσεως. Μὴ ψηφισθέντος εἰσέτι τοῦ προϋπολογισμοῦ, παρέχεται πίστωσις δραχ. 300 διὰ τὰ κατὰ τὴν παρελθούσαν τριμηνίαν γενόμενα ἐξόδα. Ἀνατίθεται τῷ κ. Προέδρῳ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν διὰ τὸ Στάδιον εἰσιτηρίων. Ἀνατίθεται εἰς τὸ Συμβούλιον. ἵνα συνεννοούμενον μετὰ τῶν γυμναστῶν δημοδιδασκάλων ὑποβάλῃ δι' ὑπομνήματος τὴν γνώμην τοῦ Συνδέσμου περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ γυμναστικοῦ ἰνστιτούτου ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους.

Ι'. Συνεδρία (29 Ἀπριλίου) 9 1/2-11 π. μ. Ἀνακοινούται ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν ἀγώνων ἀπέστειλε (200) εἰσιτήρια καλῆς κερκίδος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους. Ὅρίζεται προσωρινῶς τὸ πῶς τῶν τακτικῶν συνεδριῶν τὸ Βον σχολεῖον καὶ ὥρα ἢ 10 π. μ. τῆς τελευταίας Κυριακῆς ἐκάστου μηνός. Ὁ κ. Πρόεδρος ἀναγινώσκει τὴν ἐξ 21 σελίδων ἐκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρθενώ», εὐγενῶς παραχωρηθείσῃ, ὁ ἔγκριτος Διευθυντὴς τοῦ Διδακταλίου Ἀθηνῶν κ. Λάμπας κατὰ παράκλησιν τοῦ Συνδέσμου ἐποιήσατο τέσσαρας παιδαγωγικὰς διαλέξεις. Ἀνικείμενον τούτων ἦτο «Τὰ εἰδολογικὰ στάδια τῆς διδασκαλίας». Ὁ κ. Λάμπας ἐν τῇ καταμέσῳ διδασκαλικῷ κόσμῳ ἀμφοτέρων τῶν φύλων αἰθούσῃ διεξήλθε

τὰ δύο πρῶτα στάδια τῆς διδασκαλίας, καταδείξας διὰ νέων παιδαγωγικῶν θεωριῶν τὴν χρησιμότητα τούτων.

Αἱ διακοπεῖσαι διαλέξεις θὰ συνεχισθῶσι κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Καὶ ὁ ἔγκριτος παιδαγωγὸς κ. Κουρτίδης ἐδήλωσεν ὅτι θὰ κάμῃ κατ' αὐτὰς παιδαγωγικὴν διάλεξιν.

Αἱ Δῆθεν Μεγάλαι Οἰκονομίαι Ἐκ τοῦ Νόμου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσέως

Ἡ διὰ τινων ἐνταῦθα ἐφημερίδων δημοσιευθεῖσα κατὰ τὴν Μεγάλῃ Ἑβδομάδῃ εἰδησις, ὅτι δῆθεν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου νόμου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσέως ἐπῆλθεν εἰς τὸ Κράτος οἰκονομία ἐνός καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου δραχμῶν, εἶνε ἀναληθεστάτη. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου κ. Τρ. Ἀναστασόπουλος, ὅστις εἶνε ὁ μόνος ἀρμόδιος νὰ παρέχῃ ἐπίσημον περὶ τούτου πληροφορίαν, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συνδέσμου ἐδήλωσεν ὅτι εἶνε μῦθοι τὰ δημοσιευθέντα, καθόσον ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένη προκαταβολὴ εἰς τοὺς ἀπόρους δήμους ἠλαττώθη ἔκτοτε μόνον κατὰ 755 χιλιάδας δραχμῶν. Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη εἶνε ἡ ἀπάντησις τῶν περὶ οἰκονομῶν δημοσιευμάτων.

Τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Συνδέσμου

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συνδέσμου ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῇ ἐν τῇ Βουλῇ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας κ. Στεφανόπουλον, πρὸς ὃν ὑπέβαλε τὸ ὑπόμνημα τοῦ Συνδέσμου καὶ τὸν παρεκάλεσεν, ὅπως ὑποβάλῃ κατὰ τὴν παροῦσαν σύνοδον τῆς Βουλῆς νομοσχέδιον, ἐν ᾧ νὰ περιέχωνται αἱ ὑποβληθεῖσαι γνώμαι καὶ δι' οὗ νὰ τροποποιήται ὁ τελευταῖος νόμος τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσέως. Ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐδήλωσεν ὅτι θὰ μελε-

τήση τὸ ὑπόμνημα καὶ ἐλπίζει νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν πόθον τῶν Δημοδιδασκάλων. Τὸ ὑπόμνημα, ἐκτυπωθέν, ἀπεστάλη πρὸς ἕνα ἑκαστον τῶν Βουλευτῶν, πρὸς τὰ Προεδρεῖα τῶν ἐπαρχιακῶν Συλλόγων καὶ πρὸς τοὺς Διευθυντὰς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, τῶν ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς δὲν ἰδρῦθησαν εἰσέτι Σύλλογοι, καὶ πρὸς τοὺς Διευθυντὰς τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτευούσης.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου κ. Ἄλ. Μουμούρη κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 30 Ἀπριλίου ἔ. ἔ. διάστημα ἀπεστάλησαν τὰ ἑξῆς μόνον χρηματικά ποσά :

1) δραχμαὶ (42), ἀποσταλεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Δημ. Κ. Ἀβραάμ κατὰ Φεβρουάριον λόγῳ ἑξαμηνιαίας συνδρομῆς 21 δημοδιδασκάλων Χαλκίδος. Αὗται κατετέθησαν ἐν τῷ Ταμείῳ, ἐκδοθεισῶν καὶ ἀποσταλεισῶν τῶν σχετικῶν ἀποδείξεων.

2) δραχμαὶ (2), ἀποσταλεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Π. Καλλιέρου, δημοδιδασκάλου ἐν Πάρῳ, ἀποσταλείσης τῆς σχετικῆς ἀποδείξεως.

Οὐδὲν δὲ παρ' οὐδενὸς ἕτερον χρηματικὸν ποσὸν ἀπεστάλη πρὸς τὸν Πρόεδρον κατὰ τὸ εἰρημένον διάστημα.

Πρὸς δὲ τὸν Ταμίαν κ. Καρνέσην ἀπέστειλε κατὰ Φεβρουάριον ὁ Σύλλογος Μεγάρων δραχ. 30 καὶ ὁ Σύλλογος Αἰγίου κατὰ Ἀπρίλιον δραχ. 40 καὶ ὁκτὼ δημοδιδασκαλοὶ Φιλιατρῶν διὰ τοῦ ἐν Πειραιεῖ συναδέλφου κ. Μποσινάκη δραχ. 16. Ἐξεδόθησαν δὲ καὶ ἀπεστάλησαν αἱ σχετικαὶ ἀποδείξεις.

Ο ΨΗΦΙΣΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

*Ἄρθρον 1ον. Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων Δημοδιδασκάλων διημερίων παιδαγωγικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον» ἐκ δύο τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλον.

*Ἄρθρον 2ον. — Τὸ περιοδικὸν δὲν ἐκδίδεται τὸν Ἰούλιον καὶ Αὐγούστιον ἑκάστου ἔτους ἕνεκα τῶν διακοπῶν τῶν μαθημάτων.

*Ἄρθρον 3ον. — Τὸ περιοδικὸν ἀποστέλλεται δωρεὰν πρὸς τὰ μέλη τοῦ Κεντρικοῦ Συλλόγου, ἐφ' ὅσον οἱ πόροι τοῦ Συνδέσμου ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Εἰς δὲ τὰ μέλη τῶν ἐπαρχιακῶν Συλλόγων, τῶν δηλωσάντων ἔρωσιν, ἀποστέλλεται προκαταβαλλομένης εἰρησίας διδράχμου συνδρομῆς. Πρὸς πάντα δὲ βουλόμενον δημοδιδασκαλον ἢ ἄλλον τινὰ ἀποστέλλεται προκαταβαλλομένων δραχμῶν πέντε ετησίως.

*Ἄρθρον 4ον. — Τὰ τοῦ περιοδικοῦ διευθύνει ἐπιτροπεία, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Προέδρου, ὡς εἰσηγητοῦ, δύο μελῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ τεσσάρων τακτικῶν μελῶν, ὀριζομένων πάντων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου.

*Ἄρθρον 5ον. — Ἀπαρτία πρὸς συνεδρίαν τῆς ἐπιτροπείας καταρτίζεται ἐκ τεσσάρων μελῶν. Αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῆς λαμβάνονται κατὰ πλειονοψηφίαν, νικῶσης ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου.

*Ἄρθρον 6ον. — Ἡ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπείας ταύτης ἑξακολουθεῖ καθ' ὅλην τὴν περίοδον ἑκάστου Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

*Ἄρθρον 7ον. — Συνεργάται τοῦ περιοδικοῦ γίνονται πάντες οἱ παιδαγωγοί, οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως, οἱ Δημοδιδασκαλοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, οἱ Διευθυνταὶ ἢ Ὑποδιευθυνταὶ ἐφημερίδων, αἱ λόγια Κυρίαὶ καὶ δεσποινίδες, οἱ ἰατροὶ, οἱ διευθυνταὶ τῶν Γεωργικῶν Σχολῶν καὶ καθόλου πάντες οἱ περὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενοι.

*Ἄρθρον 8ον. — Ἄν κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπείας προσφερομένη τις τυχὼν ὄλη θεωρηθῇ μὴ συνάδουσα τῷ σκοπῷ τοῦ Περιοδικοῦ ἢ τοῦ Συνδέσμου δὲν δημοσιεύεται.

*Ἄρθρον 9ον. — Διατριβαὶ οὐχὶ ἐπιστημονικαί, λίβελλοι καὶ ἐν γένει πάντα τὰ προσωπικὸν χαρακτήρα ἔχοντα δημοσιεύματα δὲν δημοσιεύονται.

*Ἄρθρον 10ον. — Παράπονα καὶ καταγγελίαι ἐνυπόγραφοι κατὰ τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν δημοσιεύονται, ἂν κρίνῃ τοῦτο εὐλογον ἢ ἐπιτροπεία.

*Ἄρθρον 11ον. — Ἀνώνυμοι ἐπιτολοὶ ἢ δημοσιεύματα ὑπὸ ψευδώνυμον δὲν λαμβάνονται ἐπ' ὄφιν.

*Ἄρθρον 12ον. — Τὸ περιοδικὸν θὰ δημοσιεύῃ πᾶσαν τὴν κίνησιν τοῦ Συνδέσμου, τὰς παιδαγωγικὰς διαλέξεις, μεταφράσεις ξένων δημοδιδασκαλικῶν περιοδικῶν καὶ συγγραμμάτων σχέσιν ἔχόντων πρὸς τὴν κατωτάτην ἐκπαίδευσιν καὶ

καθόλου πᾶν τὸ τείνον εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ δημοδιδασκάλου. Ὑποδειγματικὰ διδασκαλίαι παρὰ Παιδαγωγῶν ἢ Δημοδιδασκάλων δὲν ἀποκλείονται, διαγ εἶνε σύντομοι καὶ καλῶς κατηρητισμένοι.

Ἄρθρον 13ον.—Τὸ περιοδικὸν δημοσιεῖται εἰκόνας καὶ ζῳματα.

Ἄρθρον 14ον.—Τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως καὶ ἀποστολῆς τοῦ περιοδικοῦ, ἢ τοι τυπογραφικά, χάρτης, ταχυδρομικά, ταμιαία, ἀμοιβὴ διεκπεραιωτοῦ, ἀγορὰ ξένων περιοδικῶν καὶ συγγραμμάτων σχετικῶς πρὸς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, μεταφραστικά, ἔξοδα ἀλληλογραφίας καὶ ἐν γένει πᾶν ἕτερον περὶ τούτου ἔξοδον, καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ Ταμείου τοῦ Συνδέσμου δι' ἀποδείξεως ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ δύο μελῶν τῆς ἐπιτροπείας τοῦ περιοδικοῦ, ὁριζομένωι ὑπ' αὐτῆς ταύτης ὡς ἐλεγκτῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ ἐπινουράπτονται καὶ αἱ μερικαὶ τῶν ἐξόδων ἀποδείξεις.

Ἄρθρον 15ον.—Τὰ ἔξοδα ταῦτα ἀναγράφονται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἐκάστου ἔτους.

Ἄρθρον 16ον.—Ἐπιτρέπεται, ἵνα ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ ἢ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι δημοσιεῦνται ἀγγελίαι περὶ διδακτικῶν βιβλίων ἢ ἐπιστημονικῶν ἢ διδακτικῶν ὀργάνων ἐπὶ πληρωμῇ, ὁριζομένη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας.

Ἄρθρον 17ον.—Ἡ ἐπιτροπεία δύναται νὰ ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ εἰς παιδαγωγόν, ἐποπτεύουσα ὅμως αὐτὴ τὰ τῆς ὕλης.

Ἄρθρον 18ον.—Τὴν ἐπιτροπείαν καλεῖ εἰς συνεδρίαν ὁ Πρόεδρος ἅπαξ τοῦλάχιστον κατὰ διμηνίαν.

Ἄρθρον 19ον.—Τὸ πρῶτον φύλλον ἀποστέλλεται δωρεὰν πρὸς πάντας τοὺς Δημοδιδασκάλους τῶν ἐπαρχιακῶν Συλλόγων καὶ τοὺς Διευθυντὰς τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκάστου δήμου Δημοτικῶν Σχολείων, ὅπου δὲν ἰδρῦθησαν Σύλλογοι.

Ἄρθρον 20ον.—Ἐὰν εὐδοκιμήσῃ τὸ περιοδικόν, ἐκδίδεται τοῦτο καὶ ἅπαξ τοῦ μηνὸς καὶ ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ, κανονιζομένων πασῶν τῶν λεπτομερειῶν ὡς καὶ πάσης ἄλλης τοιαύτης, μὴ καθοριζομένης ὡδε ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Φεβρουαρίου 1907.

Ὁ Πρόεδρος

Α. Α. Ν. ΜΟΥΜΟΥΡΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Κων. Δ. Οἰκονομίδης

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Ὁ πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου κ. Ἀλ. Ν. Μουμούρης κατοικεῖ κατὰ τὴν ὁδὸν Τσαμαδοῦ ἀριθ. 18, ἐνθα κεῖται καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Συνδέσμου.

Γίνεται γνωστὸν πρὸς πάντα ὅτι αἱ παρὰ τῶν Ἐπαρχιακῶν Συλλόγων ἀποστολαὶ τῶν συνδρομῶν ὡς καὶ αἱ τυχόν μονομερεῖς ὑπὸ δημοδιδασκάλων τοιαῦται γίνονται πρὸς τὸν ταμίαν τοῦ Συνδέσμου κ. Ν. Καρνέστην, Διευθυντὴν τοῦ 7ου σχολείου, ὁδὸς Μακεδονίας 4.